
Restituiri istorice.

Cronica parohiei greco-catolice Șoimuș scrisă de Ioan Baci

Adrian ONOFREIU

Cuvinte cheie: parohia Șoimuș, Ioan Baci, cronică, modernizare, viață culturală.

Keywords: parisch Șoimuș, Ioan Baci, Chronicle, moderniyation, cultural life.

Personalitate complexă și în același timp, controversată a societății transilvănene de la cumpăna secolelor XIX-XX, Ioan Baci a beneficiat de o receptare în posteritate care nu l-a așezat întotdeauna corect în matricea sa istorică.

Viața și faptele sale au fost prezentate în numeroase articole publicate în presa românească din Transilvania – datorate atât celui în cauză, a urmașilor, care au încercat să-i reconstituie biografia¹ - cât și într-o primă încercare de sinteză monografică².

Și unele și altele, conțin o doză mai mult sau mai puțin consistentă de erori sau omisiuni, inclusiv a surselor documentare, care au conturat o imagine oarecum distorsionată a personajului.

De aceea, reținem pentru început câteva date biografice, documentate prin informații din surse oficiale.

Ioan Baci s-a născut la 2 ianuarie 1853 în Șoimuș, din părinții Ioan, notar și soția Anastasia, născută Moldovan, din părinți țărani. A decedat la 1 iulie 1938, la Lugo³.

S-a căsătorit la 15 iunie 1875, la vârsta de 22 de ani, cu Nastasia Moldovan, de 20 de ani, ambii din Șoimuș; „vestirea” căsătoriei s-a făcut în zilele de 30 mai, 6 și 12 iunie 1875. Nași au fost „Alexandru Silași, protopopul Bistriței cu doamna sa”⁴.

A avut următorii copii: Aurelia, născută la 4 noiembrie 1876, botezată la 7 ianuarie 1877; la rubrica „Mențiuni”: „mort”⁵. Corneliu, născut la 13 septembrie 1879, decedat la 18 iulie 1881⁶; Pompei, născut la 10 aprilie 1882; la rubrica „Mențiuni”: „domiciliat în America”⁷; Ioan Alexandru, născut la 28 octombrie 1885, decedat la 23 octombrie 1886⁸; Valeriu, născut la 10 august 1889; la rubrica „Mențiuni”: „comptabil la Lugo”⁹;

---

1 Teodor Tanco, Ioan Baci, fondatorul teatrului din Șoimuș, în „Virtus Romana Rediviva. Însemnări și portrete”, Bistrița, 1973, pp. 71-92; Idem, „Revista Ilustrată”, în *Ibidem*, vol. II, Bistrița, 1974, pp. 45-50; Idem, *Dicționar literar 1639-1997 al județului Bistrița-Năsăud*, Ed. Virtus Romana Rediviva, Cluj-Napoca, 1998, pp. 57-59; 313-314. Tot aici amintim numeroasele consemnări și încercări de conturare a biografiei rămase în manuscris, la Serviciul județean Bistrița-Năsăud al Arhivelor Naționale, fond *Emil Precup*; în continuare, A.N.B.-N., fond... d.

2 Alexandru Nagy, *Ioan Baci. Viața și opera*, Ed. Arcade, Bistrița, 2006.

3 A.N.B.-N., *Colecția registrelor parohiale de stare civilă*, Protocolul botezaților, Șoimuș, reg. inv. 1304, f. 51, poziția 4/1853; vezi și scrisoarea fiului Valeriu Baci către Emil Precup, din 12 iunie 1961, în Idem, fond *Emil Precup*, d. 187/5, f.3.

4 Idem, *Colecția registrelor parohiale*....Protocolul cununaților, Șoimuș, reg. inv. 1305, f. 52, poziția nr. 4/1875.

5 *Ibidem*, Matricula botezaților, Șoimuș, reg. inv. 1306, f. 4, poziția nr. 1/20/1876/1877.

6 *Ibidem*, f. 7, poziția nr. 8/1879.

7 *Ibidem*, f. 9, poziția nr. 1/15/1882.

8 *Ibidem*, f. 13, poziția 6/1885. La primii patru copii, nași au fost protopopul Alexandru Silași cu soția.

9 *Ibidem*, f. 17, poziția 5/1889.

Studiile le-a urmat astfel: clasa I-a (echivalentul actual, clasa a V-a); Gimnaziul superior greco-catolic din Năsăud, 1867-1868¹⁰. Le-a continuat la Liceul romano-catolic din Cluj. Între 1872-1873, a activat în România, ca subcomisar de poliție clasa I la Târgoviște și practicant în telegrafie la Direcția C.F.R. din București, sau în cadrul teatrului de provincie, în trupele lui Alexandrescu și Caragiale. Cursul de teologie la Blaj, ca extern, l-a absolvit la data de 26 martie 1876. A fost numit preot în localitatea Șendrieșul Mic, în protopopiatul Reghin. Cu ordinul nr. 4.600 din 27 octombrie 1877 a fost numit preot în localitatea Lunca (Friș), din comuna Șieu, județul Bistrița-Năsăud. Cu ordinul nr. 451 din 23 ianuarie 1883, a fost numit preot în localitatea Șoimuș, din județul Bistrița-Năsăud. În anul 1917 a plecat la Lugoj, la fiul său Valeriu¹¹.

În privința implicării în viața românilor transilvăneni, putem aminti mai multe paliere.

Activitate pe tărâm național. A fost unul din cei care au semnat „Replica” la procesul „Memorandului românilor din Transilvania și Ungaria către Majestatea Sa Imperială și Regală Apostolică, Francisc Iosif I, redactat la 26 martie 1892” și prezentat împăratului la Viena.

Curtea cu Juri, în ședința din 12 iunie 1894, prin sentința nr. 3.122 l-a condamnat la „trei luni temniță ordinară”, pentru o adresă de aderare la „Memorandum” publicată în „Tribuna”, Sibiu, nr. 266/1894¹². În perioada detenției a scris „Îndreptar practic în economia rurală”.

Activitatea pe tărâm social-economic. A câștigat în favoarea localității pădurea montană, în suprafață de 600 jug. și pășunea comună, din partea foștilor domni de pământ, nobili maghiari.

În 1884 a edificat biserica de piatră din Șoimuș, în valoare de 6.000 florini, a dotat biserica cu obiecte de cult de la vechea biserică din Năsăud (fruntariul, policandru, clopotul mare). La 1 ianuarie 1938 a donat din Lugoj pentru biserica din Șoimuș, un clopot de 59 kg¹³.

A solicitat și primit, pentru biserica din Șoimuș, ajutor financiar din partea împăratului, în sumă totală de 500 florini, plătiți din casa personală a acestuia.

Între 1885-1889 a înființat biblioteca localității, cu titluri de cărți potrivite pentru țărani. În anul 1889 a introdus sistemul de *cultură trienal* în locul celui bienal și a generalizat cultura trifoiului pentru hrana animalelor; a împărțit hotarul satului în 6 sole distincte. În anul 1893 a înființat „Tovărășia Agricolă”, pentru care a adus din Austria 4 vaci și un taur reproducător din rasa „Pfintzgau”. A comandat pluguri, tăvălugi, mașini pentru cosit, greblat și secerat, mașini pentru măcinat cereale și cântare zecimale.

La 24 mai 1893 a înființat „Reuniunea de înmormântare” pentru localitatea Șoimuș și cele din apropiere, cu scopul de ajutorarea a membrilor acesteia, în caz de deces.

În anul 1894 a înființat „Șoimușana” institut de credit și economii în Șoimuș cu un capital social de 25.000 coroane, în 500 de acțiuni cu valoare nominală de 50 coroane fiecare. A funcționat ca director executiv¹⁴. În același an a înființat „Reuniunea femeilor”, care cu ocazia serbărilor pentru pomul de Crăciun, asigura elevilor merituoși îmbrăcăminte, confecționată din materii prime proprii.

În anul 1895 a înființat societatea „Temperanța”, înregistrată și cu statute aprobate la tribunal, prin care a combătut alcoolismul.

A colonizat mai mulți meseriași cu atelierele lor, cărora le-a pus la dispoziție 3 case. Localitatea Șoimuș era sistematizată, iar strada principală era iluminată cu felinare. Grădina bisericii a plantat-o cu pomi altoiți. A sistematizat cimitirul comunal „Pomenirea” prevăzut cu 2 alei plantate cu brazi în formă de cruce; mormintele erau cumpărate de la biserică și aliniate, cu cărări între ele; a construit 2 capele și o răstignire din lemn, confecționate de meșteri din Tirol, cimitirul l-a împrejmuit cu gard de fier.

Activitatea pe tărâm cultural. Ca elev la seminarul teologic din Blaj a inițiat o societate pentru diletanți la Cluj, „Prima societate de diletanți”. Sub pseudonimul Ioan Baciú Muntenescu a publicat mai multe poezii și articole literare.

La 1 iunie 1884 a organizat o petrecere în favoarea construirii bisericii din Șoimuș, la care locuitorii din Ragla, Budacul de Sus și Șoimul trebuiau să participe cu un drapel propriu, în una din culorile roșu, galben, albastru. La

10 A.N.B.-N., fond *Liceul „George Coșbuc” Năsăud*, Registru matricol, 1867-1868, reg. inv. nr. 6, f. 2.

11 Ultima mențiune ca preot în Șoimuș este din 20 ianuarie 1917; A.N.B.-N., *Colecția registrelor parohiale...*, f. 40, poziția nr. 1/1917.

12 Idem, fond *Emil Precup*, d. 187/4, f. 2.

13 Cu inscripția: „Acest clopot românesc cu răsunet îngeresc, ce pe a mele speze-i turnat, la biserica din Arad”; apud. *Ibidem*, f. 8.

14 „Compas Românesc. Anuar financiar pe 1895”, redactat de Petra-Petrescu, Sibiu, 1895, pp. 45-46.

13 Ianuarie 1890 a înființat „Reuniunea de lectură”, unde s-au ținut conferințe referitoare la cultivarea rațională a pământului, pomărit și viță de vie. A înființat un cor bisericesc pe 4 voci și a adunat fonduri pentru înființarea unei muzici instrumentale. Corul organiza petreceri câmpenești în localitatea Șoimuș și cele din apropiere, denumite „Luminișuri”. Seratele literare cuprindeau, pe lângă lecturi și piese de teatru, activități practice, atât pentru femei: tors, cusut, împletit, cât și pentru bărbați: confecționat mănuși, perii pentru curățirea vitelor. Era stabilită o taxă de participare de 3 cruceri și se organiza un concurs cu premii trase la sorți.

În 1891 a stabilit serbarea școlară anuală, „Maialul”, în ziua de Ispas. A reușit să mărească salariul învățătorului comunal de la 50 la 300 de coroane. A înființat tipografia proprie, unde a tipărit periodicul „Revista Ilustrată”, alături de Ion Pop-Reteganul.

A publicat multe articole în presa locală, cu deosebire în „Revista Bistriței” (1903-1909). A organizat cursuri de alfabetizare pentru locuitori. A construit alături de biserică o sală pentru teatru, după modelul Teatrului Național din București, cu lojă, scaune, scenă, toate vopsite în culorile naționale românești. A fost dăruită la ordinul autorităților administrative, în anul 1911. Teatrul l-a văzut ca un mijloc de educare a locuitorilor de la sate; în acest sens, a publicat un îndrumar pentru activitatea teatrală¹⁵.

Aceste scurte date sintetizează activitatea în perioada cât a funcționat ca preot în localitatea sa natală, Șoimuș.

Pentru a reconstitui personalitatea lui Ioan Baciuc în această perioadă, publicăm în continuare consemnările sale, păstrate în manuscris la Parohia ortodoxă Șieu¹⁶. Aceasta, deoarece prezentăm astfel atât *sursa originală* pentru încercările de conturare a personalității sale, amintite mai sus¹⁷, cât și modul în care acestea au fost realizate.

Ne aflăm astfel în fața unei relatări cu pretenții de jurnal zilnic, dar elaborată din perspectiva unei detașări de consemnările fruste și constante în timp. Ioan Baciuc se prezintă astfel așa cum *a dorit să rămână în posteritate*, accentuând în primul rând aspectele pozitive ale activității sale.

El devine sufletul micuței așezări pe care o păstorește; ajuns aici după o perioadă tumultuoasă a formării intelectuale și profesionale, se așează în matca locului, se amprentează de caracteristicile fundamentale ale acesteia și încearcă, prin tot ce face, să o redefinească și să-i marcheze traiectul zilnic.

De aceea, s-a situat în prima linie a activităților economice, sociale, politice, culturale; a avut inițiative, a încercat să determine un alt mod de abordare a vieții de către credincioșii săi, prin racordarea la progresul economico-social. În același timp, s-a implicat profund în lupta pe țărâm națională și a încercat să o imprime în sistemul atitudinal al consătenilor.

A fost un spirit al timpului său, care a dorit mult și a reușit să realizeze la fel de multe din cele propuse sau gândite. Din păcate, realitățile vieții zilnice, începând cu incidentele din propria familie și continuând cu cele din cadrul mai general al societății transilvane a perioadei i-au redus amploarea proiectelor și în final, l-au determinat chiar să părăsească satul natal, în speranța unui viitor mai bun și sigur, alături de sprijinul bătrâneților, fiul său stabilit la Lugoj.

Cronica parohiei, elaborată *ab urbe condita*/din vremuri de demult și până în momentul despărțirii de localitatea în care s-a născut și pe care a păstorit-o ne oferă măsura capacității de cronicar a lui Ioan Baciuc.

Elaborată poate, după alte modele care circulau în epocă, ea consemnează viața zilnică a locuitorilor din Șoimuș – prin notații înregistrate cronologic, pe teme mari, începând cu numărul 1 în continuare – arătând grija pentru asigurarea surselor de subzistență, intrigile dintre diferiți actori, diferențierile sociale și de natură educațională, realizările notabile pentru orizontul spațial al modestei localități la care se referă.

Demne de atenție sunt aplecarea spre detalii importante din viața comunității, cum ar fi cele referitoare la consemnarea evoluției demografice, surprinsă într-o serie de-a lungul unui secol, a consemnării „tabulare” a proprietății o dată cu introducerea cărților funciare moderne în anul 1872 sau a resursei importante în viața zilnică a oamenilor, animalele.

Un interes aparte îl au consemnările făcute de preot - din proprie inițiativă - despre realitățile trăite de comitanții pe frontul primului război mondial. Notate fie ca urmare a propriilor mărturii a acestora - cât și a aparținătorilor/soții, în unele cazuri - ele ne oferă o altă imagine a ceea ce a însemnat și cum a fost percepută de către cei direct implicați, conflagrația mondială din debutul secolului XX. Iar gestul de a immortaliza în biserică jertfa și

15 Prospect pentru înființarea, organizarea și susținerea *Tovărășiilor de teatru*, ca îndreptariu, compus și edat de preotul Ioan Baciuc, Șoimuș, 1907, p. 42.

16 Aducem pe această cale mulțumirile noastre preotului paroh Aurel Macarie pentru amabilitatea de a ne pune la dispoziție – pe o perioadă îndelungată de timp – manuscrisul „Cronici”.

17 Vezi *supra*, notele 1-2.

sacrificiul suprem rămâne ca o acțiune înscrisă pe linia tradiției românești de cinstire a „eroilor” căzuți pe câmpurile de luptă, indiferent de cauza pentru care au luptat.

La aceste consemnări oarecum singulare și particularizante, se adaugă cele generale, referitoare la munca zilnică a pământului, ocupațiile oamenilor, modul lor de trai, nivelul de instrucție dobândit în școală, implicarea în activități sociale și culturale. Toate, pentru ca membrii micii comunități să fie mândrii de ei înșiși, să se așeze cu cinste alături de alte etnii, în evoluția firească pe calea progresului și a modernizării.

De aceea, cronica parohiei Șoimuș realizată de Ioan Baciș ne oferă *un model atitudinal* și în același timp, o frescă a satului românesc din Transilvania la cumpăna secolelor XIX-XX.

Publicarea manuscrisului servește la receptarea adevăratei valori a celui care l-a realizat și la ridicarea „vălului” care s-a așezat asupra altor încercări în acest sens și care au obturat – cu bună știință sau din ignoranță – sursa de bază care le-a servit de îndreptar.

Pentru a reliefa aspectele particulare din unele consemnări, am considerat util să le plasăm la sfârșitul materialului, sub forma anexelor. De asemenea, am intervenit pentru detalierea unor informații prin trimiteri bibliografice și explicarea unor termeni, toate plasate în notele de subsol. În acest mod, oferim cititorului interesat *sursa primară* pentru a cunoaște pe cel ce a fost omul Ioan Baciș și localitatea pe care a păstorit-o bună parte din viață, Șoimuș¹⁸.

Cronica parohiei gr-cat. Șoimuș scrisă după tradițiune, documente scoase din Arhiva Țării, sentințe judecătorești și alte documente autentice, de preotul local Ioan Baciș

1. Spun bătrânii că pe timpul venirii tătarilor era locuită această comună de români și sași, sașii au fost omorâți de către tătari pe timpul când se aflau la rugă în biserica lor clădită din piatră, a cărui fundament se cunoaște și acum și se află pe grădina de sub nr. parcelar 59,60.

O parte din acest fundament s-a dezvelit în anul 1879 și pietrele scoase s-au folosit la facerea unui magazin de bucate pe seama Tovărășiei agricole din Șoimuș, în a cărei proprietate a ajuns această grădină.

2. Românii locuitori a acestei comune au avut preotul lor propriu, cel dintâi despre care se face amintire și în matricola cea veche din arhiva parohială a fost popa Vasile, născut în această comună din părinți iobagi; sub dânsul au trecut poporeni la unire fiind până la acel timp greco-orientali.

De popa Vasile a rămas în biserica cea veche o iconiță mică pe pistol cu Sfânta Treime și cu inscripțiunea următoare: „s-a plătit de popa Vasile și soția sa Văsiica să le fie pomenire [...]”¹⁹ anul 1778.

Popa Vasile a reposat la anul 1826 și în locul dânsului a venit încă într-acel an de preot popa Alexandru, adică Alexandru Pop, născut în Pinticul Tecii din părinții Pavel Pop, cantor bisericesc și soția sa Ileana.

Preotul Alexandru a mai avut doi frați și o soră, anume pe Dănilă Pop, preot în Tonciu mai târziu succesorului dânsului în parohia Șoimușului și pe preotul Vasile Pop, reposat în Habic, lângă Reghin la anul 1869, iar soră a avut pe Oana, măritată după Toma Toader în Pinticul Tecii.

Preotul Alexandru Pop a avut numai un singur fiu pe Ioan, născut la 25 septembrie 1829 în comuna Șoimuș, care pe timpul când a fost în Blaj la școală, fiindcă erau mai mulți studenți cu unul și același nume de Ioan Pop, la sfătuirea unuia dintre profesori și-a schimbat numele din Pop în Florian, cu care pronume a rămas până la moarte.

Acest Ioan Florian, mai înainte Pop, a absolvit jura²⁰ și a înaintat până la rangul de președinte de tribunal, mai întâi în Năsăud, apoi în Szekely Udvarhely²¹, unde a și reposat în anul 1894²².

Preotul Alexandru Pop a fost un bărbat foarte sânguincios și grabnic spre ajutorarea ori și cui, pricepător de tot felul de lucru, fără lene și om foarte bun.

După moartea preotului Alexandru sătenii au ales de preot pe fratele aceluia, pe preotul Dănilă Pop, care pe acel timp era staționat în comuna Tonciu de Câmpie; acesta a făcut mai multe lucruri bune pentru această paro-

18 Speranța autorului acestor consemnări este ca asemenea „modele” de consemnare a faptelor din trecut să fie identificate pentru cât mai multe localități din județul Bistrița-Năsăud și eventual, să fie valorificate prin publicare, ca o „cronică” a unor vremuri apuse și o importantă sursă de reconstituire a trecutului.

19 Lipsă text în manuscris.

20 Științe juridice.

21 Miercurea Ciuc.

22 Biografia la Iuliu Moisil, „Ioan Florian Câmpianu”, în „Arhiva Someșană”, Năsăud, nr. 21/1937, pp. 608-623.

hie, între care înșirăm aici numai câteva:

a) Fiind dânsul înrudit cu prepozitul de la Blaj Simeon Crainic, acesta a lăsat prin testament o fundațiune ce se administrează la Capitlul din Blaj și din care preotul fungent²³ al Șoimușului primește la an un ajutor banal de câte 15 florini v.a²⁴.

b) În co-înțelegere și unire cu mai mulți săteni a cumpărat de la foștii domni de pământ toată posesiunea ce au avut-o aceștia pe hotarul acestei comune, precum și drept regal, iar la anul 1855 a reparat și mărit biserica; a reposat la anul 1864.

4. În cartea *Doboka vármégye természeti és polgári esmertése* de Hodor Károl în anul 1837, la pag. 801 aflăm despre Șoimuș următoarele: „Solymos 1682 (Olymos), un sat micuț, o parte a domeniului „Șieul Mare” în posesiunea contelui Kemény și a clironomilor²⁵ lui. Are hotar bun pentru bucate și pentru fân, dar apă și lemne n-are de ajuns. Locuitorii sunt români de religiune gr-cat., au în loc preotul lor și biserică de lemn. Se mărginește cu Budacul Român²⁶ de pe pământul militar, numărul sufletelor e 127 și numărul caselor e 28”.

Pe atunci Șoimușul se ținea de cercul Bărgăului, dimpreună cu Ardanul, Frișul²⁷ și altele, adică în anul 1837.

Comuna Șoimuș în vechime s-a numit Solmus și Solumus, cel mai vechi an despre care vorbesc documentele e anul 1319 când exista comuna Șoimuș. Aceasta se vede în „Archiv des Vereiens für Siebenbürgische Lades-Kunde”, Tom. II, pag. 153, „Solmus hodie Solimos comitatul Doboka”.

În manuscrisele lui Kemény o colecțiune foarte mare ce se află în Biblioteca Muzeului din Cluj se află și anume în Josef C. Keménzy, *Transilvania Posseionaria*, Tom. 6, *Comitatus Doboca*²⁸, „Solmos ctus Doboka vide Nagy-Sajó, 1618, 1638, 1669, 1714.

Ano 1739. Curia hic nulla. Pagus qui Popam valachicum habuit consislebat e 19 subditis/Inquilino”²⁹.

Iar sub „Nagy-Sajó” la respectivii ani la care îndrumă scrie următoarele³⁰.

După cum arată *Schematismul Diecezei Făgărașului* din anul 1835, pe la acel an Șoimușul număra 193 locuitori, astăzi însă are 316 locuitori, toți români de religie gr-cat., mai toți se ocupă cu agricultura, sunt oameni cu purtare bună, neexcesivi și diligenți (vezi „Revista Ilustrată” anul 1899, broșura 2, pp. 25-26).

5. Numele locuitorilor din comuna Șoimuș și numerele topografice de la grădinile și ogrăzile pe care au locuit respectivii și anume la anii 1819, când s-a făcut conscripția.

6. Despre popa Alexandru se mai știe că dânsul a mai avut și trei fete, dintre care două au murit iar una, cu numele Maria, mama chirurgului Petru Neagoș din Monor de prezent medic cercual în Deda, comitatul Mureș-Turda, Maria, a murit în anul 1873.

7. Despre preotul Dănilă Pop se mai știe că murindu-i preoteasa Thilhiana și rămânând văduv a avut de a se îngriji de creșterea alor 6 fete, care toate au rămas mici de mamă, două dintre acestea, anume Anica și Fironica au murit de tinere copile, iar pe patru le-a crescut și măritat.

Cea mai mare, Maria, s-a măritat după preotul Gaborfi din Piatra, lângă Năsăud; aceasta a avut mai mulți fii și fiice, dintre care unul cu numele Gabriel, apotecar³¹, a murit în America la Rio de Fanilio (Brasilia).

A doua a fost măritată după Ioan Conț, notar în Bozediul de Câmpie³².

A treia, Nastasia, mama preotului Ioan Baci a fost măritată după Ioan Baci, notar în Șoimuș.

A patra, Ileana a fost măritată după Avram Popovici, învățător în Buduș.

23 În exercițiu; cel care slujește la un moment dat.

24 Valută austriacă; vezi pentru detalii referitoare la monedele din monarhie în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, Iosif Marin Balogh, *Dilemele modernizării*, International Book Access, 2007, p. 326.

25 Urmașilor, în dreptul ereditar.

26 Azi Buduș în județul Bistrița-Năsăud.

27 Azi Lunca în județul Bistrița-Năsăud.

28 „Această colecție a lui Kemény poartă numirea de „Transilvania posesionaria sub împărțită în sute de volume toate manuscrisele, nota Nestor Șimon la 26 aprilie 1893. Comunele noastre se află în volumul intitulat Terra Saxonum, în care după alfabet sunt puse toate comunele și la fiecare sunt puse documentele cele mai vechi, din toate părțile Transilvaniei și de prin diverse arhive private, care astăzi nu mai există multe”; apud. Nestor Șimon. 1915-2005. *Corespondență*, volum îngrijit de Adrian Onofreiu, Ed. Supergraph, Cluj-Napoca, 2005, p. 75.

29 Curia goală. Sat conscris cu popă valah și 19 supuși/jeleri.

30 Urmează textul documentelor din anii 1618, 1638 și 1669 în limba latină.

31 Farmacist.

32 Bozed, în apropiere de Târgu-Mureș.

8. La inițiativa notarului Ioan Baciuc s-a înființat un magazin de bucate bisericesc cu scop de a crește un fond cu ajutorul căruia să se poată edifica la timp o biserică nouă de piatră; s-a adunat piatră și s-a ars var pentru acest scop.

S-a făcut un drum vicinal ce trece prin comună de la Șieu spre Budacu Român, anii 1865-1870.

S-a închis o parte de hotar și s-a împărțit la fiecare locuitor spre a-și sădi vie, în anii 1865-1870.

S-a urzit procesul contra foștilor domni pentru segregarea pădurilor și a pășunilor.

În anul 1848 notarul Ioan Baciuc a fost tribun în Prefectura lui Iacob Pop, fost protopop în Nușfalău³³.

9. Preotul Dănilă Pop a reposat în 29 februarie 1864; după moartea acestuia a fost administrată parohia prin Ioan Dumbrava, paroh gr-cat. în Ragla.

10. În anul 1865 a fost denumit de administrator interimar al parohiei Șoimușului Atrenie Mihăilaș, preot gr-cat. cu locuința în Buduș, dar nu s-a mutat în parohie, ci administrat-o numai din Buduș și mai pe urmă din Șieuț; în urmă a abzis de Șoimuș, primind administrația parohiei Ruștior ca mai aproape de moșia sa din Șieuț.

10'. Cu decretul din 23 ianuarie 1883 de sub nr. 451 Ioan Baciuc, administratorul din Friș a fost denumit de administrator actual local al parohiei Șoimușului.

11. Cu foștii domni pământeni locuitorii comunei Șoimuș au purtat mai bine de 20 de ani proces pentru dreptul de pășunat și pădurărit în pădurile domnești, care proces i-a costat mai multe mii de florini. La anul 1883 s-a pus capăt acestui proces, încheind o pace favorabilă pentru foștii urbarialiști din această comună; actul de împăciuire se înregistrează la Tribunalul din Bistrița sub nr. 3.365 t. k. din 7 septembrie 1883. Iar ca semn de mulțumită Atotputernicului Dumnezeu pentru că le-a ajutat să scape de acel greu proces în anii următori 1884 și 1885 a edificat o frumoasă biserică de piatră.

12. În anul 1884 s-a încheiat contract cu maestrul Eduard Göllner din Reghinul Săsesc ca să edifice o biserică de piatră și cărămidă pentru un preț de 1.651 florini v.a., având de a da comuna bisericească piatra, nisipul, cărămida, varul stins, lemnul de stejar, lucrul ținător de măsar³⁴, fruntariul³⁵ și alașul³⁶, toate celelalte să le presteze maestrul E. Göllner. Iar în 27 iunie 1885 i-au mai adaus încă 120 florini v.a., pentru ca să facă și turnul din mijloc pe stâlpi de cărămidă și nu de lemn, după cum acordase și era prevăzut în plan și să zidească pereții turnului din mijloc cu cărămidă între șoși (Riegelwald)³⁷.

12. Tribunalul reg. din Bistrița cu rezoluția din 25.XI. 884 nr. 3.434/84 încunoștințează pe foștii urbarialiști din Șoimuș că muntele *Blidăreasa* dobândit pe calea segregării s-a întăbulat pe numele foștilor urbarialiști. Acest munte e de circa 600 orgi² la care fiecare fost urbarialist e îndreptățit a se folosi de lemne focale după fumuri, iar la pășunat e îndreptățit după pământul ce-l are întăbulat pe numele său propriu, în cartea funduară a Șoimușului.

Preotul, învățătorul, cantorul, biserica și școala sunt îndreptățite ca un fost urbarialist.

13. În 5 ianuarie 1884 s-a făcut pașii de lipsă spre a se putea cumpăra fruntariul de la de la biserica cea veche din Năsăud, precum și un policandru³⁸, un tabernaclu³⁹ și un clopot (adică clopotul cel mare ce-l avem în turnul bisericii noastre).

La cumpărarea fruntariului credinciosul din această parohie George Ursa cu soția sa Maria a donat din al său propriu 50, adică cincizeci florini v.a.

14. În 27 decembrie 1884 Samoilă Luca a depus la biserică o obligațiune îndatorându-se de a solvi la casa bisericii o sumă de 20 florini, ca din interesele acestui capital să servească în fiecare an la 27 iulie o misă pentru reposatul Grigore Budușan.

33 Mărișelu în județul Bistrița-Năsăud.

34 Tâmplar.

35 Grindă principală care mărginește prispa în partea de sus și pe care se sprijină grinzile secundare ale casei; apud. *Dicționarul Explicativ al Limbii Române*, Ed. Univers Enciclopedic, București, 1998, p. 401; aici, aplicat la biserică, grinda care mărginește intrarea în biserică în partea de sus și pe care se sprijină grinzile secundare, în funcție de arhitectura acesteia.

36 Substantiv masculin; schelă; etim. mgh. állás; apud. Mircea Prahase, *Glosar regional (județul Bistrița-Năsăud)*, Ed. Napoca-Star, Cluj-Napoca, 2008, p. 29.

37 Substantiv masculin; stâlp, bârnă, grindă; apud. *DEX*, p. 1.059; aici, cu zid de cărămidă între grinzile de lemn.

38 Candelabru cu mai multe brațe; apud. *DEX*, p. 818; aici, sistem clasic pentru acea dată de ilumina în biserică cu lumânări.

39 Dulăpior sau cutie de argint (în formă de biserică) în care se păstrează cuminecătura, mirul sau alte obiecte de cult; apud. *DEX*, p. 1065.

15. Biserica cea veche clădită din lemn de stejar și brad pe parcela nr. topo. 107 s-a dăruit la 21 și 22 iunie 1880 și lemnele s-au vândut parohiei Friș, folosindu-se lemnele la edificiul noii biserici de acolo edificate.

16. Biserica cea nouă s-a edificat pe parcela de sub nr. topo. 61/2, cumpărată de la locuitorul Tănase Moldovan senior.

17. Pe fruntariu și pereții bisericii celei vechi s-a aflat următoarea inscripțiune:

a) De pe fruntariul bisericii: „Acest fruntariu l-a plătit Cosma Moldovan cu soțul său Ioana, să le fie pomenire, 1780”;

b) Pe peretele dinspre nord al bisericii am putut descifra o inscripțiune cu litere cirile, care, când s-a renovat biserica la 1885 a fost tăiată o fereastră din cât a rămas s-a putut citi: „Mâncare, beaură ce o trebuit toți, unul ca altul au dat”, apoi anul Domnului [12W]; s-a zugrăvit această biserică în zilele înălțatului Împărat Francisc și S. Sale vlădica Ion Bobu, preotul satului popa Vasile și au dat pomană: Vasile Pârcălab, 2 florini; Petre Pârcălab, 4 florini; Mihai Baci, 5 florini; Ilie Luca, 2 florini; Tănase Moldovan, 2 florini; Petre Moldovan, 3 florini; Toader Pârcălab, 5 florini; Maței Baci, 5 florini; Andrei Pârcălab, 2 florini; Ioan Baci, 2 florini; Moldovanul, 1 florin; Toader Iliac, 1 florin.

c) În tinda muierilor sta scris tot cu litere bisericești: „Această stă biserică s-a reparat în anul 1775”.

d) Clopotul s-a făcut în anul 1859.

e) Pe pristol am aflat tăiată în piatră cu litere cirile următoarea inscripțiune:

BAETZ, adică vâleatul datul când s-a clădit;

ΛΥΉΑ, anul una mie șapte sute paisprezece;

ΠΟΜΑΝΑ Λ ΜΑΚΑΒΕ pomană lui Macaveiu;

ΠΟΜΑΝΑ Λ ΠΖΡΚΖΛΛΑΒ ΙΛΙΕ; pomană lui Pârcălab Ilie;

ΙΙΑΛΣΒΤΕΗΝΙ ΖΚΑ Α ΔΑΤΒ, și alți săteni încă au dat.

18. În 1 iunie 1884 s-a aranjat o petrecere populară în pădurea Răgli, destinând venitul curat în favoarea bisericii gr-cat. din Șoimuș. Conform înțelegerii avute, aveau să participe la această petrecere junimea din Șoimuș cu steag galben, junimea din Ragla cu steag roșu și junimea din Budacul Român cu steag albastru.

Junimea din toate trei comunele s-a prezentat în număr frumos, dar budăcenii fără steag.

Șoimușenii au reprezentat cu această ocaziune piesa „Nunta țărănească” de Vasile Alecsandri, ceea ce a succes bine.

Profitul curat de 15 florini v.a s-a administrat în casa bisericii gr-cat. din Șoimuș („Gazeta Transilvaniei”, nr. 88, 1884).

18. Conspect despre mișcarea populațiunii în comuna Șoimuș de la 1834-1894.

19. În 1 martie 1885 inspectoratul reg. ung. de școale recerea pe senatul școlar ca în răstimp de 15 zile să procure unele rechizite de învățământ pe seama școalei.

20. În 23 mai 1886 donează bisericii fătul, Flore Pârcălab o sumă de 100 florini v.a., ca din aceasta să se ia o cădeliță, 1 potir, discos, steluță, lance, linguriță și dacă se vor ajunge banii, și două sfeșnice.

21. După cum arată rațiunea bisericii de pe anul 1884 au mai făcut oferte pe seama S-tei. Biserici următorii credincioși: Alexandru Baci, 1 florin, Vasile Blaga de la Dumitru, 1 florin, Iliac Dumitru, 1 florin, Flore Moldovan, 2 florini, George Ursa, amintit și sub punctul 13 a oferit 50 florini, Ion Baci lui Cirilă, 10 florini, Grigore Moldovan, 10 florini, Ioan Baci preotul, 50 florini și Samoilă Luca curator prim, 40 florini.

22. Precum arată rațiunea bisericii de pe anul, 1885 au mai făcut pe seama S-tei. Biserici unii creștini îndurători următoarele oferte benevole: Ioan Ursa, 50 cruceri, Grigore Pârcălab a lui Zaharie, 1 florin, Constantin Botezatu, m30 cruceri, Toma Baci, 10 cruceri, Fironica Pârcălab, 10m florini, Flore Pârcălab, înfierat sub p. 20, Toader Luca, 25 florini, Maria Baci lui Mihăilă pentru procurarea unei Evanghelii, 40 florini, Vasile Blaga de la Ionică, 6 florini 20 cruceri, Ioan Baci preotul, 1 florin, Ilie Bobu, 1 florin, Ioan Mărginean, căpitan pensionat în Ragla, 1 florin, Elie Posmușan, preot în Ragla, 1 florin, Vasile Mărginean în Ragla, 20 cruceri, mai mulți laolaltă, 9 florini 66 cruceri și Flore Erimie cu soția sa Nastasia, locuitori în Budacul Român, a oferit pe seama S-tei. Biserici din Șoimuș suma de 110 florini, spre a se procura două candelabre.

23. În anul 1886 suplicând preotul în numele bisericii a dobândit de la Majestatea Sa împăratul și regele Apostolic Francisc Iosif I suma de 150 florini v.a.; vezi rațiunea bisericii de pe același an.

24. Precum arată rațiunea bisericii de pe anul 1887, Francisc Tarr, maestru mesar din Bistrița a oferit pe seama S-tei. Biserici din Șoimuș 7 florini v.a.

25. S-a cumpărat un sticlă și un rând de veșminte bisericesti care în decursul anului 1887 s-a și plătit din oferte benevole adunate de la credincioșii din parohie.

27⁴⁰. Spre a putea cunoaște starea materială a locuitorilor din Șoimuș toți gr-cat., am scos din un protocol a comunei politice din 1885 următorul extras din care se vede care locuitori, câte vite și câte oi au.

28. În anul 1889 s-a introdus la inițiativa preotului Ioan Baciul sistemul de trei câmpuri (drei felderwirtschaft), ca mai corespunzător referințelor locale decât cu două câmpuri (furdulașuri), precum a fost până aici.

29. În 29 martie 1888 adunarea generală a poporenilor gr-cat. din loco a decis ca casa (sic!) și supaedificatele parohiale fiind slabe și necorespunzătoare, să se vândă în licitațiune publică, iar banii ce se vor căpăta să se elocheze⁴¹ spre fructificare în o casă de păstrare și să se poarte în rațiuni deosebit acest capital, sun numirea de „fondul caselor parohiale”.

30. Tot în anul 1888 adunarea generală a poporenilor a decis a se face sfințirea bisericii cu solemnitate și pregătiri corespunzătoare, dar s-a amânat pe timp nedeterminat din cauze neprevăzute.

31. La anii 1885-1889 s-a făcut încercare din partea preotului Ioan Baciul pentru de a înființa o bibliotecă școlară din care să se împrumute cu cărți toți poporenii, dar fără de a se putea ajunge la rezulta dorit, nefiind pe acel timp un învățător calificat și energic care să poată fi și bibliotecar, lucrul a rămas baltă, căci bibliotecarul ales, împrumutând cărți pe la oameni, a negles⁴² de a le și aduna și astfel, vreo 40 de cărți populare au rămas împrăștiate prin sat, ceea ce ne-a făcut să învățăm din experiență că la tot lucrul mai întâi trebuie oameni (s.a).

32. La anul 1889 preotul Ioan Baciul a propus comunității ecleziastice ca să schimbe locul numit *Râțul din Măgură*, proprietatea eclesiei cu *Mestecenii* (pădure de mesteceni, proprietatea bisericii, foarte aproape de sat), care aduc bisericii foarte puțin venit curat, ce merge mai tot în dare și plata ardeilor⁴³.

Făcându-se schimbul propus, biserica s-a alege cu un venit sigur anual de cel puțin 30 florini, iar eclesia stărpind pădurea *Mestecenii* și ridicând acel teritoriu într-o clasă mai superioară de cultură, de asemenea ar avea câștig mai bun, proiectul însă nu s-a putut executa, neînvoindu-se la aceasta mai întâi poporenii, iar mai târziu poporenii s-au învoit, dar au pus piedici deregătoriile forestiale (vezi protocolul ședințelor parohiale din 21 iunie 1889 și din 26 iulie 1890).

33. În 13 ianuarie 1890 s-a făcut din nou încercarea de a înființa o reuniune de lectură, de a încuraja pe locuitori în cultura pomăritului și a cultiva și introduce la poporeni, în biserică și afară de biserică, muzica instrumentală și cea vocală, pentru care scop s-au scris mai multe premii (vezi protocolul ședințelor parohiale din acest an).

34. La 4 mai 1891 Senatul școlar a ridicat salariul învățătoresc de la suma de 55 florini la suma de 200 florini valută austriacă.

35. În 5 mai 1891 adunarea generală a poporenilor, în co-înțelegere cu senatul școlar decide de a se ținea în fiecare an pe la Ispas (Înălțarea Domnului)⁴⁴, Maialul pruncilor școlari.

36. În 8 ianuarie 1892 fiind lipsă de a se văcăli⁴⁵ turnurile și frontonul bisericii, pentru care lucru se recere suma de 95 florini și neavând biserica banii de lipsă pentru acest scop, la propunerea preotului Ioan Baciul s-a decis de a se așeza în biserică atâtea scaune (bănci) câte a permite spațiul și acelea a se vinde pe veci la cei ce vor voi să le cumpere p calea licitațiunii publice și restul ce va întrece după vânzare de la făcutul scaunelor, să se folosească pentru văcălire bisericii.

Ținându-se licitațiune publică, s-au vândut scaunele proiectate cu 192 florini 10 cruceri (vezi protocolul ședinței ținută la 10 ianuarie 1892).

37. În 7 ianuarie 1893 se alege de învățător și școala noastră confesională din loc cu unanimitate de voturi Basiliu Baciul, învățător calificat de la școala comunală din Ilva-Mare și senatul ridică salariul la suma de 300 florini.

40 Numerotare greșită a autorului.

41 Să se depună.

42 A neglijat.

43 Paznicilor.

44 Sărbătoare mobilă, ținută la 40 de zile după Paști

45 Tencui.

38. În anii 1892 și 1893 Senatul școlar a făcut un apel către publicul românesc pentru de a fi ajutat la susținerea acestei școli confesionale⁴⁶. Darea de seamă pentru sumele incurse s-a publicat în „Tribuna”, n-rii. 234, 260, 275 din 1892, 10 și 90 din 1893, apoi în revista „Minerva” din Bistrița, nr. 9 din 1893.

După încheierea socotelilor am mai primit de la secretarul Universității din Iași o epistolă de următorul cu-prins:

„Universitatea din Iași, Secretarul.

Sfinții Sale, Preotului Ioan Baci, în Șoimuș, Transilvania.

Sfinția Ta!

Alăturat de aceasta, am onoarea a Vă înainta lista de subscripție încredințată rectorului acestei universități, precum și suma de 69 lei prin mandat poștal, care să se alipească la ofertele adunate pentru școala din comuna ecleziastică din Șoimuș.

Primiți, Vă rog, Sfinția Voastră, asigurarea stimei mele.

Secretarul Universității, I. Boerescu, m.p.

Lista: 1. Niculae Cuian, Iași, 10 lei; 2. Grig. Buțurean, 2 lei; 3. Ioan Tanovicea, 5 lei; 4. Mihaiu Tomida, 2 lei; 5. E. C. Teodorescu, 2 lei; 6. E. Briul, 2 lei; 7. C. Ladics, 2 lei; 8. Un salahor a instrucțiunii, 2 lei; 9. Gr. N. Maier, 2 lei; 10. C. Clinescu, 4 lei; 11. M. Știubei, 2 lei; 12. A. Densușianu, 10 lei; 13. W. A. Jub, 4 lei; Paul Sapellen, 2 lei, adică șasezecișinouă lei încasați, spre a se trimite preotului Ioan Baci la Șoimuș, preot greco-catolic.

39. Foaia comitatensă „Bistritzer Wochenschrift” nr. 16 din 14 aprilie 1895 scrie despre Șoimuș următoarele:

„Progres peste tot și amăsurat timpului modern.

În privința economică și culturală de a făcut o comună românească a comitatului nostru, ba precumpănind toate, s-ar putea declara ca un model de necrezut.

Aceasta e comuna Șoimuș (Sajo-Solymos) care până la anul 1848 a fost iobagă și până în timpul cel mai de aproape, trăia într-o necultură paradiscă.

În această comună veni înainte de aceasta cam cu vreo zece ani d-l. Ioan Baci ca preot, a cărui activitate bi-necuvântată ne poate arăta cele mai îmbucurătoare succese.

Comuna aceasta greco-catolică numără vreo 56 case cu 248 suflete.

Noi vrem de a înșira aici numai pe scurt aceea ce a efectuit până acum domnul preot Ioan Baci în această comună.

S-a edificat o biserică în stil grecesc care a costat vreo 6.000 florini, apoi s-au dus la îndeplinire și împăciuire mai multe procese ce le avea comuna față cu domnii feudali de mai înainte pentru pădurea de la munte, prin care comuna câștigă o pădure în extindere de 600 jug.

Salariul învățătorului fu urcat de la 50 la 300 florini.

O tovărășie agricolă și de consum fu întemeiată, un institut de credit fu înființat, a cărui manipulare, respectiv circulațiune de bani în anul trecut ajunge suma de 12.500 florini. Mai departe se întemeie o reuniune care și-a luat de datorință combaterea luxului.

În locul celor trei furdulașe⁴⁷ de până acum, să se introducă sistemul de 6 furdulașe.

Prăsirea trifoiului a luat prin diligența preotului Ioan Baci un avânt îmbucurător și chiar în anul acesta se lucră mai intensiv.

Ca și prăsirea vitelor să se facă mai corespunzătoare timpului modern și să se ridice s-au adus de către tovărășia agricolă 4 vaci și un taur Pfintzgauer din ținutul Saliseburgiei⁴⁸.

Această icoană descrisă cu puține cuvinte, despre progresul conform timpului prezent, o recomandăm noi domnilor preoți și locuitorilor comunelor noastre ca exemplu demn de imitat”.

40. S-a făcut în toamna trecută o colectă de bucate care s-a vândut cu 14 florini 87 cruceri în folosul bisericii.

41. În anul 1892 Majestatea Sa prea bunul nostru rege apostolic Francisc Ioisf I s-a îndurat grațiosmintе de a dona pe seama sfintei biserici din Șoimuș din caseta sa privată suma de 100 florini.

46 Urmează lista celor 32 de donatori din Transilvania.

47 Câmpuri de cultură.

48 Corect, Salzburg.

42. În anul 1893 s-a înființat în această mică comună o tovărășie agricolă cu statute aprobate. În anul 1894 s-a înființat un institut de credit și economii „Șoimușana”, societate pe acții, cu un capital de 25.000 coroane⁴⁹.

În anul 1895 s-a înființat o societate de temperanță, a cărei statute s-au aprobat din partea înaltului minister regesc ungar de Interne sub numărul 10.6872 din 20 decembrie 1895.

43. În anul 1897 s-a înființat în această comună o societate pentru ajutorarea bisericilor și școlilor mizere de confesiune greco-catolică de naționalitate română din Șoimuș și jur, aceste statute susținându-se prea Venerabilului Consistoriu Episcopesc greco-catolic din Gherla, de unde după o târăgănare de aproape un an de zile, s-a denegat aprobarea acelor statute.

44. În anul 1898 s-a înființat un fond pentru ajutorarea meseriilor ce se vor coloniza în această comună, spre care scop s-au edificat trei case frumoase, fondul a fost înființat de preotul Ioan Baciș și depus sub administrarea tovărășiei agricole, cu scop de a coloniza meseriași români în această comună.

Nesuccedând planul, casele au fost donate, una de școală și a doua de casă parohială, a căror inaugurare s-a făcut la 7 octombrie 1900 (vezi „Revista Ilustrată”, nr. 13), iar a treia casă a fost donată familiei scăpătate a lui Constantin Ursa, de la care s-a cumpărat această moșie.

45. În 15 iulie 1899 curatorimea bisericească a decis de a se înființa un cor bisericesc pe 4 voci și pentru instruirea coriștilor și a unui conducător de cor să se aducă pe câteva luni pe magistrul coral din Bistrița Traian Brătescu. Pentru ducerea la îndeplinire a acestui program s-au deobligat a da ajutor banal și cărăușii și anumiți⁵⁰.

46. În 24 iulie 1898 comitetul parohial a făcut un arunc⁵¹ de 3 florini pro cap de familie pentru plătitarea datoriei de 206 florini 86 cruceri cu care era biserica în restanță. Aruncul a fost primit și de adunarea generală și banii s-au încasat.

47. În adunarea generală a credincioșilor ținută la 31 mai 1900 s-a decis ca localul școlii celei vechi să se vândă.

48. În anul 1894 biserica a primit oferte de la următorii⁵².

49. În anul 1895 s-au mai primit ajutoare la biserică⁵³.

În anul 1896 s-au mai primit ajutoare pe seama Sfintei biserici după cum arată rațiunea acestui an, la titlul 6⁵⁴.55. În ședința comitetului parohial ținută la 3 noiembrie 1901 s-a decis de a se da un ajutor anual pentru susținerea corului din lada bisericii, de 5 florini.

56. De la stat se primește ajutor în coroane (vezi protocolul ședinței din 2 decembrie 1901).

57. Pentru de a se putea cunoaște starea materială a locuitorilor din Șoimuș din aceste timpuri, am arătat după un protocol scos din arhiva comunală sub punctul 27 care locuitori, câte vite și câte oi a avut pe la anul 1888; pentru completare voi aminti sub punctul acesta și averea nemișcătoare a acestor locuitori înregistrată în protocoalele cărților funduare și în cadastru pe la anul 1870.

58. Protopopul Bistriței Alexandru Szilași sub numărul 46 din 10 martie 1899 a trimis preoțimii tractuale un circular referitor la monografia parohiilor cu următorul cuprins:

„Aici se comunică un extras din statistica-Schematismul episcopului Ioan Inocentiu Klein la anul 1733, sus-șternut împăratului Carol VI, ilustrând gravaminele și plângerea clerului greco-catolic și a națiunii române privitoare la realizarea privilegiilor și promisiunilor făcute cu ocazia unirii bisericii (pentru orientare cu monografia parohiei):

Protopopiatul Monorului, protopop Teodor;

Șoimuș, popa Ioannes;

49 „Compas Românesc. Anuar Financiar pe 1895”, redactat de Petra Petrescu, Sibiu, 1895, pp. 46-47.

50 Urmează lista celor 22 de locuitori cu sumele de bani donate.

51 Impozit.

52 Urmează lista celor care au făcut donații, instituții: 1. Tovărășia ocazională, 20 florini 57 cruceri; 2. Comuna politică, 50 florini; 3. Repartiția de pe fumuri, 59 florini; 4. Prin colectare de la credincioși, 17 florini; 5. De la Tovărășia agricolă, 45 florini 57 cruceri; 6. Aruncul după fumuri, 60 florini; 7. Lada comunală, 55 florini.

53 De la comună, prin repartiție, 60 florini; 2. „Șoimușana”, ajutor, 11 florini 30 cruceri; 3. De la Decanatul Universității Iași (vezi punctul 38), 32 florini 80 cruceri; 4. Ajutor de la magazinul de bucate, 1 florin; 5. De la Tovărășia agricolă, 1 florin; 6. Oferte benevole adunate prin Ioan Baciș, 4, în sumă de 48 florini 67 cruceri; 7. Din lada comunală, 55 florini.

54 În sumă totală de 141 florini 55 cruceri. La fel și în anul 1897 – punctul 51 mss – în valoare de 179 florini; 1898 – punctul 52 mss – în valoare de 330 florini; 1899 – punctul 53 mss – în valoare de 200 florini; 1900 – punctul 54 mss – în valoare de 95 florini 67 cruceri.

-II-	Ilisie,	12 familii;
Ardan,	Daniel,	25 familii;
Friș ⁵⁵ ,	Maltheius,	27 familii;
Sebeș,	Michael,	15 familii;
Ruștior,	Ioachimus,	30 familii;
Bârla,	Blaga Simeon,	25 familii;
	Total,	134 familii”.

59. Notarul Ioan Baci, tatăl preotului Ioan Baci, care a fost inițiatorul edificării unei biserici noi de piatră în această parohie s-a născut la 15 august 1825 și a reposat în 27 februarie 1877.

60. Preotul Ioan Baci s-a născut în 2 ianuarie 1853 și s-a căsătorit la 15 iunie 1875 cu Nastasia Moldova, fiică de econom din Șoimuș. A absolvat cursul teologic extern a Institutului clerical din Arhidieceza de Alba-Iulia în Blaj la 26 martie 1877 și a fost succedat spre parohia Sebeșul Mic din protopopiatul Reghinului.

Din studiile ce i –sau propus în anii 1875, 1876 și 1877 a arătat următorul progres: din 5 studii, eminența, din 1 studiu, ad. Eminența, din două, prima, din unul bun și purtarea morală bună.

61. Cu scriptul prea Veneratului Consistoriu Arhidiecezan nr. 3.043-877 din 22 septembrie 1877 nu s-a concesiune trecerea preotului Ioan Baci din Arhidieceză în Dieceza Gherlei; a primit însă această concesiune mai târziu, la intervenirea protopopului Ioan Silași din Sân Miclăuș pe lângă Excelența Sa, Mitropolitul Vancea.

62. Decretul prin care a fost denumit paroh al Sedrieșului Mic nou ordinarul preot Ioan Baci poartă nr. 1.099 din 1877, datat în Blaj la 1 aprilie 1877.

63. Decretul preotului Ioan Baci pentru parohia Frișului a fost dat în Gherla la 27 octombrie 1877, sub nr. 4.600.

64. Preotul Ioan Baci, care încă a făcut parte din deputațiunea ce a mers la Viena în luna mai 1892 a petrecut în Viena din 28 V – 1/6 mai și a fost încartiruit în hotelul Hamerand.

65. Curtea cu Jurați în ședința din 12 iunie 1894 sub nr. 3.122 a judecat pe preotul Ioan Baci și alți 11 preoți la 3 luni temniță ordinară pentru o adresă de aderență publicată în „Tribuna”, foaia politică din Sibiu, nr. 266.

În timpul cât a petrecut în temniță a scos la lumină un operat ce s-a tipărit în Sibiu, ediția Societății pe Acții „Institutul Tipografic” sub titlul „Îndreptariu practic în economia rurală”, care operat Institutul Tipografic l-a răscumpărat cu 200 florini de la autori.

66. Preotul Ioan Baci încă ca (sic!) student a fost inițiatorul unei societăți de diletanți în Cluj, „Prima societate de diletanți” (vezi „Anuarul societății pentru înființarea fondului de teatru” și „Revista Ilustrată” din anul 1901; iar sub numele de Ioan Baci Muntenescu a publicat în mai multe foi poezii și articole literare, iar în anii 1872 și 1873 a petrecut în România, parte, în serviciul Poliției Târgoviște, ca sub-comisar de clasa a I-a, parte, ca practicanț de telegrafie în București la Direcțiunea Căilor Ferate din strada Podul Mogoșoaiei (acum Calea Victoriei) și parte, ca teatralist în provincie, angajat în trupa lui Alecsandrescu, Caragiale Iorgu și alții.

67. Pentru susținerea corului bisericii greco-catolice din Șoimuș s-a votat de a se da în fiecare an câte 10 coroane din casa comunală (vezi ședința Comitetului comunal din 28 octombrie 1901), din lada bisericii, 10 coroane, de la Tovărășia agricolă, 5 coroane și de la banca Șoimușana, 20 coroane (vezi protocoalele suscepute în cursul anilor 1901 și 1902).

68. În adunarea generală a credincioșilor greco-catolici din Șoimuș preotul Ioan Baci a prezentat un proiect de statut pentru înființarea unui cimitir sub numirea „Cemiteriul Pomenirea”, care statute primindu-se cu unanimitate de voturi, s-a decis de a se pune proiectul în lucrare (vezi protocolul susceput la 13 februarie 1902).

69. Pe la Sfintele Paști din anul 1902 locuitorul din Bistrița Toader Moldovan, alias Negru și micuțul, de naștere din Șoimuș, a donat pe seama Sfintei noastre biserici un ornat complet și clopotele de altar, toate în preț de peste 100 coroane (vezi „Foaia Poporului”, nr. 17, a.c.)⁵⁶.

În 20 iulie 1902 ridicându-se o furtună mare în partea de nord-vest de la sat, a venit un puvoi cumplit și a trăsnet în turnul bisericii. Fulgerul s-a împrăștiat peste tot făcând mai multe găuri în pereții bisericii și dărâmând

55 Azi Lunca în județul Bistrița-Năsăud.

56 Aici se află mențiunea: „Revedat la vizitațiunea canonică din 19 mai 1902; Gerasim Domide, protopop gr-cat.

și afumând o parte din iconostasul bisericii, a cauzat o daună de pesete 1.000 coroane (vezi „Foaia Poporului”, nr. 29 din 1902). Fiind asigurată la Transilvania, numai pentru părțile arzibile, a fost despăgubită cu 180 coroane.

71. Comitetul parohial a dispus de a se tipări cărți ilustrate cu texte din Sfânta Scriptură, spre a le vinde în scopul înființării unor misse fundaționale la biserica sfinților Arhangheli Mihail și Gavril din Șoimuș (vezi „Foaia Poporului” nr 29 din 1902 și „Poporul”, nr. 30, același an).

72. În 10 august a.c. s-au aranjat festivitățile următoare:

1. Serbarea hramului bisericii sfinților Arhangheli (praznic);
2. Sfințirea noului cimitir numit „Pomenirea”;
3. Sfințirea răstignirii din capela din sus de biserică;
4. Sfințirea icoanei Madona de Louders din capela din jos de biserică.

73. În ne. 152 din anul 1902 a ziarului „Tribuna” preotul Ioan Baciuc a adresat un apel către editorii de cărți românești spre a dona acesteia câte un exemplar din opurile lor pe seama bibliotecii parohiale din Șoimuș.

74. Pentru capelele de lângă biserică și ornamentarea acelor au contribuit sume mai însemnate Ioan Baciuc, preot, 200 coroane, Nastasia Baciuc, soție de preot, 200 coroane, Nastasia Baciuc, văduvă, 100 coroane, Pompei și Valeriu Baciuc, 23 coroane, Vasile Baciuc, 80 coroane, Blaga Vasile I, 20 coroane și Toader Luca cu Todorica, 10 coroane. Automatul s-a procurat cu 80 coroane pe banii oferiți de Baciuc V. I. D.

75. În 7 iulie 1903 Comitetul parohial decide de a cumpăra grădina de Ursa Ilie pe seama eclesiei, spre a se putea face acolo supra-edificate economice, prețul, 235 coroane.

76. Miercuri, la 7 februarie 1903 s-a ținut producțiunea teatrală în sala școlii din localitate cu următorul program:

I. Răsplata păcătosului.

Piesă de Crăciun în trei acte, prelucrată după A. Opitz de I. Baciuc.

Persoanele:

Simeon Bătrânul	Nistor Pârcălab;
Un păstor bătrân	Vasilie Barna;
Un păstor tânăr	Ioan Pop;
Iosif	Alexandru Pop;
Un vameș	Teodor Luca;
Rabinul Hiller	Ioan Luca;
Gaspar	L. Luca;
Melchior	M. Pop;
Baltazar	R. Moldovan;
Un soldat	T. Dobra.

Păstori, soldați. Foc, bengalie.

Actul I și III se petrece în jurul Viflaimului și al II-lea, în palatul regelui Irod.

II. Coroana Moldovei.

Vodevil într-un act de Vasile Alecsandri

Persoanele:

Pitarul Sandu, boier bătrân	Ioan I. M. Baciuc;
Smărăndița, nepoata lui	Lucreția M. Baciuc;
Tincuța, vara Smărăndiței	Elena Baciuc;
Florica, tânără țărăncă	Valeria Baciuc;
Graur, fecior boieresc	Valeriu Baciuc;

Dame, țărani, țărance.

Prețurile; locul I, 40 bani; locul II, 20 bani; feciori și fete, 10 bani.

Succesul acestei reprezentații a fost peste așteptare de bun, a fost mult public în Budacul Român, sala îngheșuită de public.

77. Preotul Ioan Baciuc a donat pe seama școlii o cortină, culise și tablouri pentru producțiuni teatrale, precum și veșminte de teatru.

78. Asociațiunea pentru Literatura și Cultura Poporului Român, Despărțământul Bistrița întocmind a IV-a Bibliotecă populară a pus-o în folosința poporului din Șoimuș.

79. În 24 mai 1903 s-a ținut adunarea generală de constituire a înființândei I Reuniuni de înmormântare pentru Șoimuș și jur⁵⁷.

80. În 6 mai 1906 s-a ținut adunarea învățătorilor gr-cat. din filiala Bistriței aparținătoare Reuniunii învățăto-rești „Mariana”, locul adunării a fost în sala școlii gr-cat. din Șoimuș.

Despre decursul acestei adunări raportorul T. A. Bogdan scrie în „Revista Bistriței”⁵⁸.

Excelența Sa, domnul ministru de Interne Ionel I.C. Brătianu cu soția născută prințesa Știrbei a sosit miercuri cu automobilul în Bistrița (marți sau miercuri, Ioan Baciuc).

După amiază au vizitat în societatea d-lui. Protopop Gerasim Domide și Dr. L. Domide comunele Nușfalău și Șoimuș și apoi s-au întors pe înserate, peste Budacul Român, Dumitrița, Orhei și Jelna, la Bistrița.

Joi dimineața au vizitat biserica românească și la orele 8 și jumătate au plecat la Năsăud unde au vizitat gim-naziul și apoi au plecat spre Rodna, având de a face drumul în aceeași zi la Dorna. Ministrul Brătianu a dăruit 100 coroane pentru cel mai bun student de la gimnaziul din Năsăud. În Nușfalău au vizitat mai multe case țărănești, clădiri economice și a vorbit cu mai mulți țărani, a cumpărat farfurii și vase de lut vechi cum și alte lucruri antice.

Așa scrie „Revista Bistriței”, zice „Lupta”, în nr. 198/1907. Ministrul Brătianu sosind în Șoimuș s-a scoborât din automobil la casa parohială unde ar fi dorit să vadă teatrul sătesc, fiind eu însă dus la câmp cu lucrătorii la clăditul fânului și fiind timpul înaintat cam pe înserate, n-a putut aștepta până mă voi reîntoarce și așa a plecat mai departe⁵⁹.

81. În 9 februarie 1903 s-a aranjat în sala școlii din Șoimuș o șezătoare literară cu următorul program:

1. Cuvânt de deschidere, rostit de preotul Ioan Baciuc;
2. Visul copilei, poezie declamată de Elisabeta Pârcălab;
3. Cultura gardului viu, discurs ținut de I. M. Baciuc;
4. Țăranul și ochelarii, poezie declamată de Valeriu Baciuc;

Pauză de 10 minute

5. Cultivarea părului, lectură de Lucreția Luca;
6. Cultura cepei, disertație de Basiliu Baciuc;
7. Despre răsadniță (melegar), lectură de Maria Pop;
8. Cumpătare în toate, dizertațiune de Ioan Baciuc;
9. Pasăre nevinovată, poezie cântată solo de M. Moldovan.
10. Pauză de 10 minute
11. Ștefan Vodă, poezie declamată de Toader Dobra;
12. Câteva cunoștințe de lipsă necesare fiecărui econom, lectură de Aurelia Ursa;
13. Despre casa de Ajutorare Centrală din Budapesta, înființată pe seama muncitorilor, discurs de N. Vlad;
14. Bețivul, poezie declamată de Măriuța Baciuc;
15. Bălcescu murind, poezie cântată în cor;

Pauză de 10 minute

16. Folosul măiestriilor, dialog executa de Nistor Pârcălab și Măriuța Pârcălab;
17. Cum se fac descântece, lectură de I. Pop;
18. Din ideile lui George Barițiu despre industria de casă, de Pompei Baciuc;
19. Călugărul și țiganul, poezie declamată de I. Melian;
20. Despre superstițiuni, dialog executat de Ioan Luca jud.;
21. Jidovul și hoții, poezie declamată de Toader Luca;
22. Cuvânt de încheiere rostit de Ioan Baciuc.

57 Aici se află mențiunea: „Revedut la 1 VI 1903, protopop, Domide G.”.

58 Teodor A. Bogdan, „O serbare frumoasă în Șoimuș”, în „Revista Bistriței”, Bistrița, II, nr. 17, sâmbătă, 29 aprilie (12 mai) 1906, pp. 2-3.

59 Vezi consemnarea vizitei și la Ion Pop, „Din amintirile mele”, în „Arhiva Someșană”, Năsăud, nr. 19/1936, pp. 77-80. Aici există notația: „văzut, 5.VI.1908, protopop G. Domide; 1. III. 1910, notar tract. Elie Iuga. Revăzut la 24 mai 1911, G. Domide, protopop”.

În tot decursul acestor producțiuni onorații participanți sunt rugați de a se ocupa cu ceva lucru de mână, așa de exemplu, muierile cu torsul, cusutul, ștricănitul⁶⁰, bărbații cu făcutul mănușilor, a mânecărilor, periilor pentru curățitul vitelor și a încălțămintelor.

Pentru făcutul de perii materialul trebuincios, precum păr, sârmă (drot), lopățele etc., se va putea căpăta seara la casă cu prețuri moderate; de asemenea, va sta la dispoziție și o mașină pentru sflederitul⁶¹ lopățelelor de perii.

Executarea lucrului acesta se va face sub conducerea d-lui. Ioan Melian, învățător în Sebeșul de Sus.

Începutul la 6 ore seara.

Prețul de intrare numai 3 (trei) cruceri de persoană.

Între participanți se va trage soarte și a cărui nume va ieși, va câștiga o icoană foarte frumoasă în cadre aurită, în valoare de 15 coroane.

Onorații oaspeți străini sunt rugați de a încunoștința pe subscrisul cu 24 ore mai înainte de sosire, despre numărul persoanelor și a trăsurilor, ca să se poată face dispoziție de încartiruire.

Ioan Baci, preot gr-cat.

82. În ajunul Bobotezei din 1912 s-a adunat pe seama Sfintei Biserici de la credincioși ca răscumpărare în loc de a pune băuturi pe masă, dând pe seama Sfintei Biserici, care cât voiește, suma de 9 coroane 40 bani.

83. În 4 decembrie 1911 s-a primit îngăduință de a putea amâna edificarea școlii până la 31 august 1913.

84. În 25 februarie 1911, pretorul Schmidt Arpad a pus în vedere preotului Ioan Baci ordinul ministerial prin care dispune de a se face cercetare asupra clădirii dintre școală și casa parohială, unde e așezată bina⁶² pentru teatru în răstimp de 15 zile dacă n-a fi demolată până atunci; în urma acestei ordinațiuni, senatul bisericesc în ședința sa din 4 martie 1911 a decis de a se demola această clădire.

85. De la Reuniunea de înmormântare s-au primit oferte benevole pe seama Sfintei Biserici de la erezii⁶³ membrilor reposați în sumă de 11 coroane, iar din colecta din ajunul Bobotezei, 8 coroane 40 bani.

86. În 22 septembrie 1911 adunarea generală a credincioșilor sub conducerea M. On. D. protopop Georgiu Stanciu, însoțit de măiestrul de edile Paul Beșuan⁶⁴ decide edificarea unei școli noi și vânzarea și cumpărarea unor realități pe seama Sfintei Biserici și a oficiului parohial.

87. Mai multe muieri credincioase din comună au făcut o colectă strângând ouă pe seama Sfintei Biserici; din vânzarea acelor s-a cumpărat material și s-a țesut iar prin muieri din sat doi prapori⁶⁵ negri foarte frumoși, iar restul ce a întrecut s-a folosit, conform concludului din 2 iulie 1912 la ridicarea crucii din capătul satului.

88. În 6 septembrie 1912 senatul bisericesc abzice⁶⁶ de planul de a edifica din nou școala din lipsă de bani și decide de a renova școala veche în regie proprie, aducând-o în stare de a putea corespunde legii.

89. Prea Veneratul Consistoriu Episcopesc de Gherla cu ordinul nr. 616/1913 ne încunoștințează că Ilustrul Domn Vasile de Stroescu s-a îndurat de a da pentru școala din Șoimuș un ajutor de 500 coroane.

90. De la publicul român au incurs oferte benevole până la articolul jurnal 54 din 1913 pe seama școlii, 325 coroane 48 bani, iar până la art. 142 din 1913 s-au mai sporit ofertele cu 471 coroane 16 bani; laolaltă, 1.296 coroane 64 bani.

91. În ajunul Botezului din 1913 s-a încasat 7 coroane 30 bani și în 1914, 8 coroane 68 bani pe seama Sfintei Biserici, ca răscumpărare în loc de a pune băuturi pe masă⁶⁷.

92. În 1914 cu ocazia aniversării de 84 de la nașterea Regelui nostru Apostolic Francisc Iosif I, s-a făcut o colectă în întreaga țară pentru a se face un cadou Majestății Sale Regelui.

---

60 Împletit din fire de lână.

61 Găurit.

62 Scena.

63 Moștenitorii.

64 Constructor renumit din Bistrița.

65 Steag bisericesc purtat la procesiuni sau alte solemnități religioase.

66 Renunță.

67 Aici se află mențiunea: „Vidi, 21/V 1914, G. Stanciu, protopop”.

La ordinul judeului procesual s-a colectat și din mica noastră comună Șoimuș pentru acest scop următoarea sumă: 7 coroane 52 florini și 87 ouă, care s-au vândut cu 3 coroane 48 florini. Suma totală, 11 coroane, care s-a expediat din partea oficiului notarial oficiului prim-pretorial din cercul Beșineului⁶⁸.

93. De la începutul războiului mondial, într-un an de zile încheiat, în fiecare seară s-a servit slujba Sfântului Paraclis la biserica din loc. pentru cei duși la oaste, care de atunci încoace, cu răstimpuri, aproape în toate duminicile și sărbătorile.

99⁶⁹. Majestatea Sa împăratul și regele nostru Francisc Iosif I s-a îndurat de a dona pe seama Sfintei Biserici din Șoimuș din caseta sa privată 200 coroane.

100. La inițiativa doamnei Lucreția Ianul, țărâncile române din Șoimuș au colectat suma de 120 coroane, cu care s-au pregătit pentru Sfânta Biserică din Șoimuș un frumos tetrapod în onoarea și veșnica pomenire a soldaților ce au fost mobilizați pentru războiul mondial.

D-na. Ianul a deschis colecta oferind însăși suma de 10 coroane și două învelitori, una la masa părăstarierului, cealaltă la masa pe care e așezat tetrapodul, ambele lucrute foarte frumos de mâna sa proprie și cu motive românești.; tetrapodul a fost lucrat de preotul Ioan Baci (vezi Unirea, nr. 4 din 1916). Lista ofertelor se poate vedea în protocolul colectă pentru pomul de Crăciun și daruri pentru săraci, care se păstrează în arhiva parohială.

Lista celor ce au luat parte la războiul mondial, parte ca soldați, parte ca lucrători duși la șanțuri din această comună e următoarea: 1. Moldovan Mihăilă; 2. Blaga Ioan; 3. Moldovan Vasile; 4. Baci Toader I. V.J.; 5. Baci Toader Ciril, învățător; 6. Pârcălab Flore; 7. Pârcălab Pantelimon; 8. Pârcălab Ioan; 9. Nicolae Ianul, învățător; 10. Baci Ioan I. Mih.; 11. Ioan Isai, învățător; 12. Pavelea Nechita, faur⁷⁰; 13. Creța Nechita; 14. Creța Marian; 15. Pop Toader; 16. Moldovan Ioan I. Ștef.; 17. Moldovan Toader; 18. Păcuraru Ioan; 19. Griga Toader; 20. Baci Toader a I. Ioan; 21. Luca Nistor; 22. Ursa Ioan I. Grigore; 23. Bojor Toader; 24. Iliac Ilie; 25. Pârcălab Iacob; 26. Pop Ioan I. V.; 27. Pop Alexandru; 28. Dobra Toader; 29. Baci Nistor; 30. Vîrva Aurel; 31. Pârcălab Toderica I. Irimie ofier stellvertreter⁷¹; 32. Puiu Pantelimon; 33. Luca Ioan L. Ștefan; 34. Floriță Ioan junior; 35. Mihăilă Filip; 36. Floriță Ioan sen; 37. Moldovan Pavel; 38. Sbânca Toader; 39. Dornean Ioan; 40. Moldovan Ștefan; 41. Moldovan Grigore; 42. Luca Ioan I. V. Petri; 43. Luca Toader I. I. I. V. P.; 44. Moldovan Samoilă; 45. Socaciu Simeon; 46. Dobra Valeriu; 47. Moldovan Ilie; 48. Baci Ioan a Axinii; 49. Andreuț Grigore; 50. Pârcălab Vasile I. Ștefan; 51. Ursa Ioan a Colect.; 52. Baci Ioan a Axinii; 53. Baci Grigore I. V.; 54. Baci Toader I. Grig.; 55. Creța Tănăsă; 56. Ursa Leontin; 57. Ursa Ioan I. Toader I. Const.; 58. Moldovan Ioan Dogarul; 59. Ursa Vasile a Colect⁷².

102. Pentru orfelinatul din Blaj s-a colectat de la credincioșii din Șoimuș cu lista cea dintâi suma de 108 coroane, care sumă s-a trimis pe calea oficiului protopopesic la locul destinației sale⁷³.

În anul 1916 spre 1917 a părăsit parohia Venerabilul preot Ioan Baci, mutându-se în Lugoj la feciorul său Valeriu, ofier al primăriei orașului, unde-și trăiește restul vieții ca editor de cărți de teatru popular și altfel de cărți, trăind împreună cu soția sa Nastasia în strada Bisericii, nr. 4. Acest preot care a fost o pildă de conducător al parohiilor în vremea din urmă ajunsese de a fi urât din partea acelor pentru care a muncit o viață întreagă, ziua și noaptea, nedormind decât de la 12 ore până la 3 dimineața și pierzând deci cu somnul 3 ore din 24, iar celelalte 21 ore folosindu-le cu regularitatea unui ceasornic pentru diferitele ocupațiuni care i se impuneau sau și le impunea singur.

Ca preot servea cu conștiințiozitate toate funcțiile, predica duminica și în sărbători regulat, catehiza pruncii școlari și pe cei ajunși la etatea cerută îi pregătea la primirea Sfintei Taine a penitenței și a cuminecturii, a făcut o societate de femei care în tot anul la sărbătorile Nașterii D-lui făceau pom de Crăciun pentru copiii săraci, cu care ocaziune li se împărțea îmbrăcăminte. A întemeiat o reuniune de înmormântare în care erau înscriși membrii de pe toate satele din jur. A făcut un cimitir nou cu statute pentru ținerea lui în rând în care cei ce au dorit și-au cumpărat locuri de morminte, iar restul a rămas în proprietatea bisericii, ca să le vândă ulterior cui le-ar cere. Mormintele, respectiv locurile lăsate pentru morminte sunt măsurate în rânduri frumoase, fiind lăsate printre

68 Denumirea veche pentru localitatea de reședință a cercului, Viișoara.

69 Numerotare greșită, aparținând autorului.

70 Fierar.

71 Ofițer locțiitor.

72 Aici se află mențiunea: „Văzut la 18 mai 1916; Dionisiu Vaida, protopop”.

73 Urmează mărturiile a 7 dintre participanții la război, consemnate de preotul Ioan Baci și păstrate la vremea redactării condiții în biserică, pe tetrapodul special construit în acest scop.

ele cărări, iar prin mijlocul cimitirului, în formă de cruce, se îmbucă două drumuri plantate de ambele părți cu brazi iar în partea din sus, la mijloc, e o capelă cu răstignirea lucrată în lemn de măiestrii din Tirol; vis-a-vis cu aceasta capelă e o poartă acoperită, pe care e inscripția „Pomenirea”. În acest cimitir zac și rămășițele mamei sale Nastasia Baci, n. Crainic, a socrului său și a fratelui său Victor. Cimitirul e îngrădit de jur împrejur cu pălânt⁷⁴. A făcut un cor bisericesc îndrumat de către Brătescu și condus pe urmă de fratele preotului, Vasile, fost învățător în Șoimuș, mort în Năsăud ca pensionat. Cu acest cor cânta la toate sărbătorile și serbările în biserică, precum și la producțiuni în loc și pe sate. La sărbătorile nașterii Domnului instrua pe tineret „Irozii” și îi trimitea pe sate, câștigând sume însemnate pe acea vreme pentru biserică. Făcea des colecte pentru biserică și școală, câștigând cu aceste ocazii sume însemnate, chiar și de la cei din Regat, unde avea legături intime cu mulți oameni de vază.

Sub părintele său, fost notar în Șoimuș și îngropat în grădina de lângă casa parohială, într-un mormânt frumos făcut pe spesele preotului Ioan și având la cap o cruce frumoasă de fier, zic, sub părintele său, s-au adunat bani pentru ridicarea unei biserici noi, fiind cea veche necorespunzătoare, dar biserica s-a putut face numai sub preotul Ioan și, tot sub dânsul s-a reparat în două rânduri, fiindcă a căpătat lângă altar crăpături mari, din cauză că subsolul e spoială, dar până la ea nu s-a putut ajunge cu fundamentul, fiind prea adâncă în pământ spoiala și astfel pământul lunecă, mai cu seamă când sunt ploii multe.

De ambele părți a bisericii a zidit capele, în una fiind răstignire cu Prea Venerata Maria și Sfântul Ioan, sculptate în lemn, iar una fiind rezervată Fecioarei de Lourdes, fiind peștera cu Prea Curata și cu Bernadeta sculptate tot în lemn. De acolo aducea regulat apă și o împărțea cui avea trebuință, împreună cu o broșură despre „Minunile de la Louders” scrisă de dânsul și în care se arată că multe vindecări s-au întâmplat cu aceea apă, pe care și azi o cer domni și țărani, bogați și săraci, dar căroră nu se poate face destul din motivul că nu am putut primi apă din Franța, iar în țară nu am aflat nicăieri. Pentru ieșirea cu icoanele la țarină s-a făcut în capătul din jos al satului o masă de ciment cu răstignire, îngrădind locul de vre-un stângen pătrat cu îngrăditură de fier.

A făcut o casă parohială nouă, care stă și azi și o școală, dar care din nenorocire s-a ruinat în anul 1920 sub greutatea zăpezii. Ecleejia rea, ce era departe de sat în Măgură și care producea un fân rău a schimbat-o cu două grădini mari și frumoase, pe care le-a umplut cu pruni, meri și peri. Tot dânsul a pus ultuani⁷⁵ și în grădina veche parohială.

Ca purtător al oficiului parohial era de model. Purta toate protocoalele câte se cereau în îndreptarul practic de Tit Bud, pe care și azi puțini purtători ai oficiilor parohiale le poartă pe toate. Acestea le păstra în regulă. Circularele, toate compactate, a făcut o bibliotecă parohială în care dânsul a donat mai multe cărți.

Pe lângă acestea toate și pe lângă economia mare ce purta, având o tablă mare pe Țiclău și mai multe locuri pe hotar, a mai lucrat mult pentru înaintarea comunei și a poporului pe toate terenurile. A făcut curs de analfabeți, instruindu-i pe cei neștiutori de carte dânsul în biserică, ia ca tineretul de mic să învețe carte, așa zicând, a silit pe fratele, care era învățător de stat în Ilva Mare să vină ca învățător confesional în Șoimuș și prin aceea că l-a adus aici, și-a ajuns scopul, căci după dânsii n-au rămas decât 2 sau 3 inși neștiutori de carte, și acești, bătrâni. A format corul despre care am vorbit, cu care s-a produs mai de multe ori și întotdeauna a primit laude. A înființat o Tovărășie de teatru deja din fragedă copilărie (vezi „Anuarul pentru crearea unui fond de teatru român”, 1900-1901 din biblioteca teatrală din loco) și căroră tot dânsul le confecționase îmbrăcămintele recerute și le pregătea uneltele necesare și bina, fiindcă se ocupa și cu pictura și cu sculptura și se pricepea la toate măiestriile, zic, cu membrii acestei tovrășii cele mai frumoase reprezentațiuni teatrale pentru poporul din jur pe acele vremuri.

A înființat în casa fratelui său Vasile o casină. În casa proprie era banca „Șoimușana”, înființată tot de dânsul. A făcut o sală de teatru cu bină⁷⁶, scaune și lojă de toată frumusețea, dar care a trebuit să o dărâme, la amenințarea unguirilor, ca pe un făt născut fără vreme, ca să nu piară țara ungurească.

Maialele improvizate de dânsul în locul înconjurat de dânsul cu brazi pe vârful „Țiclăului” erau vestite. În comună de-a lungul străzii a pus lămpi care luminau noaptea cala orașe. Fiind comuna săracă de apă a voit să facă apaduct și că anume, este un izvor bun în locul numit „La Bostrif”, care pe lângă izvoarele din sat ar fi putut îndestula comuna de apă chiar și pe cea mai mare secetă și în care scop a și început lucrările, dar la un loc a trebuit să absteie de la planul acesta care dus la îndeplinire ar fi fost o adevărată binefacere pentru comună, a trebuit să absteie silit nu într-atâta de ignoranță, cât de cerbicioșia poporului. A regulat drumul care duce la „Țiclău” schimbându-i calea, căci cea veche era foarte greu de suit cu vitele.

74 Gard.

75 Pomi altoiți.

76 Scenă.

Acestea și alte multe care se pot citi din arhiva parohială le-a făcut acest preot harnic și ca o coroană a tuturor, la plecarea din comună a lăsat pe seama bisericii ca să se folosească de casă parohială casa sa proprie, dimpreună cu grădina din față plină de altoi puși de dânsul, cu o fântână largă de 2 ½ stânjeni⁷⁷ în diametru, pe un izvor foarte bun, în care nici pe seceta cea mai mare nu se gata apa, cu toate că adapă vite și duc cu ciuberele cei mai mulți din sat.

Acestea le-a dat cu prețul bagatel⁷⁸ pe acea vreme de 1.200 coroane (prețul unei vaci) și poporul nu vrea să o primească. Dar încă în această mică sumă preotul a donat/o bisericii fără să spună poporului, ca să nu știe dreapta ce face stânga, dar care ocură între veniturile din rațiunile⁷⁹ aceluiasi an, la ceea ce mi-a atras atenția M.O.D. Dionisiu Vaida, protopopul tractului Bistriței. Acestea făcându-le pentru parohie și comună fostul preot Ioan Baci, și mulțumita fiindu-i ura din partea prietenilor din copilărie, a rudeniilor, a fiilor sufletești, a putut să se tânguiască cu cuvintele Sfintei Scripturi: „Ierusalime, Ierusalime, de câte ori am vrut să adun fii tăi sub aripi cum adună cloșca puii, și nu ai vrut!” și s-a adevărit încă o dată zisa: „Nici un proroc nu e bine primit în patria lui. De așa fi făcut în Tir și Sidor semnele care am făcut într-o tine, de mult în sac și cenușă s-ar fi pocăit” a zis Mântuitorul și noi putem zice că, de ar fi făcut în alt sat oricare lucrurile pe care le-a făcut în Șoimuș, rămânea amintirea lui ca o legendă din neam în neam.

Dar nu este om fără de greșală, și așa și dânsul, supus acestei slăbiciuni naturale, a făcut un pas greșit, dar care după atâtea bune, ba trebuia să-l ierte poporul lui, cu atât mai vârtos că dânsul cu mintea-i invențioasă și cu energia de fier ce-l caracteriza, ar fi știut să coregă⁸⁰ greșeala, spre binele și împăcarea tuturor.

Greșeala toată, după cum am înțeles, i-a venit din slăbiciunea de a se încrede prea tare în feciorul său. A avut numai doi feciori, unul absolvent al Școlii Comerciale, azi funcționar la Primăria din Lugoj și cel mai mare, Pompei, mecanic azi în America, l-a ținut acasă, l-a însurat cu fata locotenentului Martin Horeth din Șieul-Mare, Mariți, cu care au și o copilă.

Poate văzându-se că are avere mare și că îi merge bine cu fabrica de cherestea pe care și-a instalat-o în grădina parohială de azi, a început a se încrede și „a o cam da pe Domnul”; la aceasta apoi i-a ajutat și tovarășia cu niște jidani la o fabrică ce au făcut-o împreună la munte și cu care au dat faliment, așa încât poate din aceste motive nu a purtat în rând banca „Șoimușana”, așa că a dat faliment și cu ea împreună, Reuniunea de înmormântare. Acestea toate se puteau evita dacă îl lua tatăl său de la început mai aspru, dar până unde nu te duce dragostea de băieți și câte toate nu face un părinte pentru fiul său.

Socotind însă și cele bune și cele rele, cumpăna dreaptă e silită să se coboare cu cele drepte și astfel stând lucrul, putem să rugăm pe D-zeu., ca numai așa preoți să dea D-zeu. În fiecare parohie, baremi la un veac câte unul și credința poporului ar crește uimitor și în cele culturale l-am vedea stând alături cu popoarele civilizate ale timpului.

Preotul Ioan Baci a plecat la Lugoj cu dorința să se pensioneze, dar pensiunea i s-a dat foarte târziu, la un an sau doi după plecare, în care vreme era considerat din partea P. V. Ordinariat ca concediat (sic!). Il. Dr. Iuliu Hossu după suirea pe scaunul episcopesc al Gherlei s-a interesat mai de aproape de chestia dânsului și după îndemnul și chiar amenințarea ca să-și reocupe parohia accedând bătrânul pe urmă la pensionat. În toată vreme aceasta precum și după pensionarea preotului Ioan până la numirea unui nou preot parohia a fost administrată de către parohul Ardanului, Teodor Oltean.

P.S. Preotul Ioan Baci a avut și tipografie în Șoimuș, mai târziu a mutat-o la Bistrița, unde apoi a vândut-o lui G. Mateiu și ca atare, stă și azi. A tipărit în mai mulți ani (pe la 1900) „Calendarul portativ”, un calendar foarte plăcut și ca format, și ca cuprins (sic!). A redactat mai mulți ani, împreună cu Ioan Pop Reteganul scriitorul, „Revista Ilustrată” a cărei editor a fost dânsul.

În anul 1892 a fost împreună cu preoții Alexandru Anca din Chiraleș, Suia din Neț⁸¹, Bungărdean din Bileag⁸², Timariu din Bârla și Mureșianu din Cristur în temnița din Cluj închiși pe trei luni, pentru aderare la „Replica” făcută de Partidul Național Român. Aici preoții sus amintiți, la inițiativa preotului Ioan Baci au scris un îndreptar în economie pentru plugari.

77 1 stj=1,89 m.

78 Foarte ieftin; preț de nimic.

79 Socotelile, veniturile contabile.

80 Îndrepte, corecte.

81 Corect, Nețeni.

82 Azi Domnești în județul Bistrița-Năsăud.

A edat apoi statute pentru Tovărășiile de teatru și broșură pentru amatorii de teatru. A tradus, localizat și chiar compus mai multe cărți de teatru pentru popor, editează din 1919 calendare: „Calendarul pentru toți”. A descris într-o broșurică impresiile sale dintr-o călătorie în România. Într-un an a făcut în Șoimuș o expoziție agricolă. A adus în Șoimuș tot felul de măiestrii: lemnar, pantofar, faur, măsar⁸³ etc., ba chiar și grădinar. Într-un timp, la stăruința lui se ținea în Șoimuș un târg și anume, înainte de biserică, duminică și în sărbători ieșea fiecare cu cea avea de vândut în fața bisericii și aici știau și cei din satele vecine și veneau de cumpărau bucate și ce le mai trebuia. A înființat tovărășie agricolă, la lichidarea căruia biserica a primit în dar grădina pe care se aflau casa parohială veche și școala, împreună cu edificiile din care azi numai casa parohială veche și grajdul mai stau, școala s-a prăbușit.

---

83 Tâmplar.

Anexa nr. 1.

Tabel cu locuitorii în anii 1819 și 1880

Nr.	Top.	Numele locuitorilor la anul 1819	Numele locuitorilor la anul 1880
5.	6	1. Andreiu Moldovan	Ion Moldovan I. Iacob Flore Moldovan I. Iacob Ambii, feciorii lui Andreiu
15	16	2. Filemon Luca	Grigore Luca Toader Luca
18	19.	3. Andrei Pârcălab	Grigore Pârcălab
18	19.	4. Grigore Pârcălab (frate cu tatăl moșului Lui Grigore Pârcălab a Măriei, fost primar pe la anul 1880, cu numele de Andrei Pârcălab și frate cu Toader și Lica ce s-a dus – emigrat - în Moldova).	Lica a șezut înainte de Câmpan Ursa, acolo unde-i acum Luca Mihăilă.
45	46.	5. Pascu Moldovan	Grigore Moldovan Ștefan Pârcălab Andrei Moldovan jun.
47	48.	6. Andrei Moldovan jun. 7. Petre Moldovan jun. 8. Petre Moldovan	Vasile Pârcălab de la Toader
32 33	34. 35.	9. Michăilă Baci (Mihai)	Michăilă Baci Ioan Baci, notar
30/1 30/2	31.	10. Ștefan Baci	Alexandru Baci Vasile Baci a Tomi
23	22.	11. Dumitru Ursa	Toader I. Ion (Toader Ursa)
72 73/a	73. 73/b	12. Toma Iliac	Irimie Iliac Ion Iliac
26	27.	13. Ilie Luca	Vasile Luca
3	4.	14. Eremie Luca (tatăl lui Ion din Sus)	Ioan Luca
75 74	77. 76.	15. Petre Pârcălab (tatăl lui Ilie a Fătului)	Iacob Pârcălab Vasile Pârcălab sen.
81 79	82 80.	16. Toma Pârcălab	Erimie Pârcălab Zacahrie Pârcălab
41	42.	17. George Pârcălab	Flore Pârcălab
54	55.	18. Andrei Peica	Vasile Blaga (de la Ionică Pop)
100	101.	19. Ioan Diacu (a șezut unde a fost casa Șuteului – Ioan Șuteu)	Ioan Șuteu, dar mai înainte a fost Moldovan Vasile care a strămutat casa de pe această grădină de lângă Baci Chirilă, unde se află și acum
88,89	90.	20. Vasile Câmpean	Ioan Blaga
62	64.	21. Grigore Moldovan (a lui Precub) 22. Toader Moldovan	Tănase Moldovan a Mării
118	119.	23. Cosma Moldovan 24. Trifan Rusan	Cirilă Baci
20.	21.	25. Filemon Câmpean	Constantin Ursa
49	50.	26. Toma Suci (Tomuța)	Vasile Blaga (de la Dumitru Tomuța)
84 88	86. 85.	27. Ilie Ursa (tatăl lui Constantin Ursa)	Petre Pop Vasile Pop
38 38/2	39/2 39/2	28. Irimie Luca	Vasile Baci I. Iacob Ioan I. Iacob
98	94.	29. Ilie Iliac	Grigore Baci (a lui Eremie și Angelina) Toma Baci Ioan Luca
1 3	2. 4.	30. Câmpean Ursa (după el, Erimie Luca)	Michail Luca
112	113.	31. Todora Baci (grădina de la Andre I. Vasile) 32. Vonuța Pop, văduvă	Basiliu Baci, învățător
36	37.	George Bucilă	Michăilă Pârcălab Simeon Pârcălab

Cronica parohiei pp. 6-7.

Anexa nr. 2.

Conspect despre mișcarea populației în comuna Șoimuș între anii 1834-1920

Anul	Născuți	Morți	Crescământ	Scăzământ	Observații
1834	9	2			Rezultă creștere în I deceniu
1835	7	6			
1836	3	2			
1837	9	1			
1838	2	1			
1839	6	1			
1840	8	7			
1841	8	2			
1842	11	5			
1843	5	5	68	32	36
1844	5	2			În al II-lea deceniu creștere
1845	4	5			
1846	7	2			
1847	13	1			
1848	8	3			
1849	10	4			
1850	12	6			
1851	8	5			
1852	13	10			
1853	10	10	90	48	42
1854	16	6			În al III-lea deceniu creștere
1855	10	6			
1856	9	14			
1857	8	8			
1858	14	9			
1859	9	10			
1860	6	9			
1861	7	13			
1862	13	4			
1863	4	2	96	81	15
1864	6	6			În deceniul al IV-lea rezultă o creștere de (adică în 1834: 193; 1843: 229, adică o creștere de 36)
1865	11	7			
1866	6	7			
1867	8	10			
1868	6	-			
1869	15	5			
1870	4	5			
1871	8	5			
1872	1	5			
1873	6	9	73	59	14
1874	5	4			În deceniul al V-lea o creștere de
1875	9	3			
1876	11	11			
1877	7	9			
1878	11	1			
1879	7	16			
1880	14	11			
1881	7	2			
1882	9	9			
1883	6	14	93	85	8

* Evident, pentru anii 1917-1920 consemnările aparțin preotului care i-a urmat lui Ioan Baci. Le-am reprodus pentru a asigura unitatea tabelului și a valida concluziile finale.

Anul	Născuți	Morți	Crescământ	Scăzământ	Observații
1884	13	8			În deceniul al VI-lea o creștere de
1885	6	3			
1886	9	8			
1887	8	7			
1888	9	7			
1889	7	1			
1890	3	5			
1891	7	19			
1892	9	5			
1893	9	7	80	66	14
În 60 de ani s-a sporit numărul sufletelor cu 130					
1894	13	6	7		
1895	9	3	6		
1896	8	5	3		
1897	5	3	2		
1898	7	8	-	-1	
1899	10	6	4		
1900	6	8	-	-2	
1901	7	6	1		
1902	6	12	-	-6	
1903	5	6	-	-1	
1904	9	3	6		
1905	5	3	2		
1906	10	10	-	-	
Total	100	79	31	10	
1907	2	2	-		
1908	8	3	5		
1909	5	2	3		
1910	7	3	4		
1911	11	8	3		
1912	11	10	1		
1913	7	7	-	-	
1914	5	2	3		
1915	2	3	-	-1	
1916	7	4	3		
1917	3	7	-	-4	
1918	4	25	-	-21	
1919	6	10	-	-4	
1920*	7	10	-	-3	
Total	85	96	22	33	
Total final	185	175	53	43	
În 27 de ani rezultă o creștere de 10 suflete. Iar de la anul 1834 la anul 1920 s-a sporit numărul sufletelor cu 140 suflete.					

Anexa nr. 3.

Protocolul cărților funciare/1872

Protocol fundamental	Numele și prenumele proprietarilor	Suprafața	
		Jug.	Orgi ²
1. 174.	Luca Mihăilă și soția Nastasia, n. Baci	14	1070
2. 172	Ștefan Luca Ioana Iacob Iftinica	2 1 16	139 854 143
3. 187	Ioan Moldovan; Irina Moldovan	11	14
4. 176	Flore Moldovan, Maria Moldovan	1	59
5.	George Pop, Vărbura	16	52
6. 48	Grigore Baci Axinia, n. Blaga	4	09
7. 173	Toader Luca (a lui Filimon) Axinia	21	1344
8. 178	Grigore Luca Maria (Todora)	18	38
9. 57	Comuna politică	171 57	162 57
10. 165	Grigore Părcălab Ana	33	468
11.	Constantin Ursa Ioana	1	1424
12.	Toader Ursa jun. Irina, n. Pop.	26	173
13.	Toader Ursa sen. Irina, n. Părcălab	23	985
14.	Vasile Luca Văsiica	31	1261
15.	Marian Baci Paraschiva	33	1565
16. 69	Alexandru Baci Paraschiva Iftenie (Ileana)	11	329
17.	Mihăilă Baci	9	961
18.	Ioan Baci (notar cerc) Nastasia Baci	27 21	151 788
19. 166	Gripina Părcălab Mihăilă Simeon Ștefan	10 4 17	1151 393 754
20.	Vasile Baci (Iacob) Nastasia, n. Pop	12 1	1365 884
21. 162	Ioan Baci (I. Iacob) Ileana, n. Părcălab	11 1	984 784
22. 177	Toader Moldovan Ioana Moldovan născ. Ursa	22	204 768 1292
23.	Dochița Moldovan (măritată după Ștefan Părcălab a Gripinii)		494 1121 452
24.	Maria Moldovan Măruca Ștefan Maria		494 1598
25.	Dumitru Suciu Paraschiva	12	1427

Protocol fundamental	Numele și prenumele proprietarilor	Suprafața	
		Jug.	Orgi ²
26.	Todora Costea Grigore Baci Ileana Baci	7	922 631
27. 71 184	Ionică Pop Dochița	16	518
28.	Ioan Iliac Maria	21	204
29.	Ioan Suci Todora	20	745
30.	Tănase Moldovan Mărina		854
31.	Vasile Baci I. D.	13	43
32.	Biserica	40	1326
33.	Vasile Părcălab Maria	27	1110
34.	Școala		67
35.	George Ursa Maria, n. Căpitan	26	48
36.	Irimie Iliac Dochița născ. Părcălab	3	359
37. 171	Eduard Tergovits (cumpărat de la Vasile Părcălab sen).	18	511
38.	Iacob Părcălab	17	1921
39.	Zaharie Părcălab	15	699
40.	Ioan Ursa Măria, n. Luca	11	578
41.	Irimie Părcălab	4	215
42.	Flore Părcălab Maria	25	373
43.	Vasile Pop Iftinia	14	734
44.	Petre Pop Și Todora	14	827
45.	Ioan Blaga Nastasia	16	876
46.	Eduard Tergovits (cumpărat de la Ioan Moldovan a Petri)	17	1543
47.	Grigore Baci (I. Irimie) Toma Baci (a lui Erimie și Angelina Baci)	10 3 12	899 382 496 1365
49.	Ioan Șuteu	2	276
50.	Ioan Moldovan Ileana Vârvara Nastasia	16	992 861
51. 189 190	Dumitru Moldovan și Catarina (Catarina), n. Harpa	17	1597
52.	Oficiul parohial	16	631
53. 193	Samoilă Luca Ioana, n. Turcu	19	665
54.	Sofronia Moldovan Todosia Zevoian Maria Blaga Vasile Moldovan Gripina Moldovan	1 16	450 930
55.	Cirilă Baci Gripina	18	930

Protocol fundamental	Numele și prenumele proprietarilor	Suprafața	
		Jug.	Orgi ²
58.	Vasile Baci Ioan		432
64	Toma Baci		1443
59	și Angelina Baci		520
60.	Ioan Pârcălab (a Gripi)	1	1067
61.	Ștefan Pârcălab (a Gri pini) și Dochța	17	754
62.	Simeon Pârcălab Și Maria (Mărioara)	4	393
65.	Tănasă Moldovan Sofia	3	473
67.	Nastasia Pârcălab	4	393
72	Oficiul Cantoral		868
668 74	Michailă Baci sen. și Irinia, născ. Morariu	7	6
191	Maței Luca		
194	Vasile Baci și Maria		
195	Ioan Luca		

Condica parohiei....pp. 25-28.

Anexa nr. 4.

Protocol cuprinzând numărul animalelor deținute de locuitori/1888

Nr. ord.	Numele și conumele	Vite și cai	Oi
1.	Michăilă Luca	6	10
2.	Ștefan Luca	4	10
3.	Toader Sbânca	1	10
4.	Iacob Luca	4	5
5.	Michăilă Moldovan	-	-
6.	Flore Moldovan	6	10
7.	George Pop	4	10
8.	Axinia Baci	2	5
9.	Grigore Luca	4	10
10.	Toader Luca	8	60
11.	Constantin Ursa	3	10
12.	Toader Ursa	6	20
13.	Vasile Luca	6	10
14.	Ion Baci M.	8	35
15.	Vasile Baci a T.	3	5
16.	Alexandru Baci	8	20
17.	Vasile Baci I. D.	12	70
18.	Vasile Baci I. I.	6	15
19.	Grigore Baci	8	10
20.	Victor Baci	6	20
21.	Michăilă Pârcălab	5	10
22.	Flore Pârcălab	7	35
23.	Grigore Moldovan	7	10
24.	Ștefan Pârcălab	4	7
25.	Ștefan Moldovan	4	5
26.	Vasile Blaga S.	5	5
27.	Vasile Blaga I.	10	20
28.	Ioan Baci, preot	8	15
29.	Filip Pârcălab	4	7
30.	Ilie Ursa	7	10
31.	Vasile Pârcălab	4	12
32.	Ioan Ursa	6	10
33.	Grigore Pârcălab Z.	2	7
34.	Eremie Pârcălab	-	5
35.	Ion Pârcălab I. Gligore	6	40
36.	Ion Pârcălab a Gripi	2	5
37.	Petre Pop	6	30
38.	Vasile Pop	8	10
39.	Maței Pop	2	10
40.	Ion Moldovan a Petri	1	7
41.	Grigore Baci I. E.	2	5
42.	Toma Baci	2	5
43.	Tănasă Moldovan	-	3
44.	Ioan Andrei Moldovan	4	7
45.	Dumitru Moldovan	2	-
46.	Ilie Moldovan	4	-
-	Total	217	623

Condica parohiei...p. 15.

Anexa nr. 5.

Descrieri din timpul războiului

1. *Mihăilă Moldovan.*

Cantor bisericesc, născut în Șoimuș la 6 noiembrie 1878, fiul lui Moldovan Toader Pășcanul, căsătorit cu Moldovan Ioana, născută Blaga la 1901, octombrie în 16.

Mobilizat în Bistrița în anul 1914 în luna august la gloate ca Zugsführer⁸⁴.

Pornind din Bistrița cu landsturmul⁸⁵ la granița Bucovinei în vremea primei invaziuni rusești.

Am fost rănit la o mână și transportat la spital în Bistrița, apoi în Făgăraș și de acolo în Dej.

Apoi am pornit a doua oară cu Marș-batalionul în Galiția, de unde am fost transportat tot cu acea rană în Maramureș-Sighet și de acolo la spital în Viena.

După aceea am fost trimis la Cadăr, pornind a treia oară din Cluj la trupa lui Rus Victor, aflătoare acum la granița Bucovinei lângă Cernăuți, în localitatea Boian.

Șoimuș, la 1 ianuarie 1916, Mihăilă Moldovan, cantor-Zugsführer.

Originalul se păstrează în biserică pe tetrapod.

2. *Pop Toader.*

Când au mobilizat o mers în Galiția și a stat trei luni în foc și a venit vulnerat⁸⁶ prin un picior și apoi l-au dus în Nemția (Germania) și de acolo a venit beteag⁸⁷; după aceea l-au dus în Sîrbia și de acolo l-au trecut la Italia și apoi a venit acasă în spital lovit de un șrapnel prin un picior și acum iar îi dus la Italia, a fost prin Tirol și prin Laibach.

În lipsa lui de acasă am făcut această mică descriere eu, soția dânsului,

Șoimuș, la 1 ianuarie 1916, Saveta Pop, m.p.

Originalul se păstrează în biserică pe tetrapod.

3. *Baciu Nistor.*

Eu, Baciu Nistor încă am luat parte la războiul mondial din 1916, copil de 18 ani, am fost chemat întâi în Bistrița, am învățat comanda și după aceea am fost ales la Șargi Școala⁸⁸ și am șezut 8 săptămâni în Bistrița, după aceea am plecat către război.

Am mers întâi la Lemberg și acolo am șezut 5 zile și de acolo am mers într-un oraș mănăstiresc din Galiția unde am șezut o săptămână, de unde am plecat cu trenul către Șfarlminie⁸⁹ și până ne-am așezat bine pe câmpul de luptă a trecut o săptămână și de atunci sunt în Șfarmlinie.

Ne-au citit scrisorile acelea cum am umblat la școală în Bistrița și eu am ieșit fraiter⁹⁰ și pe la Crăciunul cel Nemțesc am fost tras în rezerve 2 săptămâni și am petrecut tare frumos și am căpătat cinste pocuri⁹¹ și pomn de Crăciun.

Și după aceea, iar am intrat în linia de bătaie și vai de noi că n-a fost bine, că tot cu frica în spate am fost.

Scrisă la 1 februarie 1916, de Baciu Nistor, 5 Batalion, 18 Companie.

Originalul se păstrează în biserică pe tetrapod.

4. *Ursa Ioan.*

Născut în 1888 în comuna Șoimuș, din părinții economi Grigore și Maria. Asentat⁹² în 1906 și face serviciul activ la Batalionul I a Regimentului de Infanterie c.r. 63, care atunci avea ca garnizoană orașul Mostar, capitala Herțegovinei.

E mobilizat în anii 1908 și 1912 iar în 1914, cu ocazia izbucnirii războiului e între cei dintâi, lăsând acasă pe nevastă-sa Lucreția, născută Luca și copila Leontina, care atunci era de un an.

În Bistrița e împărțit la Compania a 6-a a regimentului său, cu care în 10 august a acelui an iese pe câmpul de onoare. În cale trece peste Sighetul Marmației, pasul Körös-Mezö în Galiția, lângă orașul Stanislau, comuna

---

84 Plutonier.

85 Mobilizare.

86 Rănit.

87 Bolnav.

88 Școala de gradați.

89 Linia întâi; linia frontului.

90 Fruntaș, caporal.

91 Pachete cu daruri.

92 Recrutat.

Jesopol în direcțiunea Lembergului. În acea zi la amiază se poate bine observa întunecimea solară și românul de la fire naiv, și-o explică ca semn rău.

În 26 august ai noștri se întâlnesc cu rușii; sunt în număr de tot mare față de ai noștri și noi suntem siliți a ne retrage pe coastele din apropiere, de unde în 29 și 30 a lunii ținem foc cu ei. Pierderi enorme de ambele părți, iar noi în 30 p.m., nemaiputând ține piept – fiind răriți – ne retragem. Retragera noastră a fost cu pierdere. Eu am aflat un pârau în care bine acoperit ne-am retras.

O gălăgie nemaipomenită și în gălăgia asta eu ieșind pe părau, aflu steagul regimentului fără purtător, căci stegar a fost Fähnrich⁹³ Boca Grigore din Căianul Mare, iar el pușcat fiind prin stomac a murit. Iau cu mine steagul și continuu cu fuga până ce binișor îndărăt aflu câțiva camarazi de ai mei, între care și sergentul major de stab Teodor Părcălab, consătean de-al meu.

Viind pe cale spre Lemberg soldați sănătoși și răniți mestecați cu civili. Mamele cu copii lor, moșnegii cu lucrurile ce le erau mai neapărat de lipsă, în dezordinea cea mai mare fugeau de urgia rușilor, care în urma noastră devastau, aprindeau sate și tot ce le ieșea în cale.

Ne retragem și La Lublin, colea, așteptau din nou rușii, aici din nou începem a ne apăra; se deschide un foc puternic, pe mine în 8 septembrie mă rănesc, cad în inconștiință, sanitații⁹⁴ mă duc la spitalul din apropiere, în Rulny. Nu peste mult rușii pușcă și aici și ai noștri ne transportară cu trenul în Ungaria. Eu ajung în spitalul din Besterce-bánya, unde stau 4 săptămâni, după care timp sunt trimis la Bistrița, garnizoana regimentului meu, unde sunt împărțit la Compania I de ersați⁹⁵. Nu stau aici mult, căci în noiembrie vin rușii peste Maramureș, trec pe la Romuli și în comitatul nostru. Noi îmbrăcăm ce putem și pe jos – de urgia rușilor – mergem la Reghinul Săsesc. Nu peste mult rușii, fiind bătuți se retrag și noi iar venim la Bistrița.

În 1 martie 1915 fiind sănătos m-au împărțit din nou pentru front și cu al VII-lea Batalion de marș vin iar la regiment, care atunci era în Polonia rusească, lângă orașul Tomasow, comuna Dombrova, unde am stat până în ziua de Ispas⁹⁶, făcând lupta de poziție.

În ziua de Ispas fiind noi informați că rușii s-au retras – înaintăm după ei și numai aproape de Ivangorod îi ajungem. După o luptă grea îi respingem, iar regimentul nostru se retrage, e învagonat și primește direcția Galiția, căci aici rușii dau lupte disperate și vor a rupe frontul. Venim peste Krakau și la Stanislau debarcăm. Începe de-a una atacul, respingem pe ruși. Ei se retrag și la Ravanuska ne așteaptă din nou. După un atac vehement, din nou îi respingem. De aici se retrage până la Belzzi, unde după o luptă de patru zile, iar îi respingem. Acum în frontul nostru rușii erau scoși din Galiția și noi îi urmăream pe teritoriul lor.

E de știut că în atacurile acelea se făceau lucrări peste puterile omenești, iar puterea morală, cât și materială a artileriei noastre era îngrozitoare. Morții erau unul lângă altul, casele cu supra-edificate lor erau schimbate în cenușă.

Rușii pe pământul lor ne mai așteaptă la Ivangorod și Brest-Litovsk. Aici s-au apărat disperați. Eu iau parte și la lupta de la Brest-Litovsk, unde după 4 zile din nou sunt rănit. Ca rănit în urma focului mare mă retrag într-o groapă de granată⁹⁷, unde stau 24 de ore, neputându-mă transporta pentru focul mare. Am fost rănit de un glonț dum-dum, zdrobindu-mi doar degetele de la mâna stângă. Sunt adus în spital în Iasoslav, unde îmi taie degetele zdrobite. Mai vin prin spitalele Krakau, Viena și la Bistrița, unde în 26 decembrie 1915 sunt super-arbitrar⁹⁸ și ca curativ⁹⁹, sunt trimis acasă.

Am trecut prin greutăți de necrezut, dar un Dumnezeu din ceruri s-a îngrijit de mine și soarta a-lor ai mei și m-am reîntors, deși rănit, dar Slava Lui.

Asta pot declara liniștit, că poporul din care fac și eu parte e în-adevăr un popor vrednic de admirat în război, luptă cu adevărată abnegație, imitând faptele strămoșilor săi; că ce răsplată va avea...vom vedea.

93 Stegar.

94 Sanitarii.

95 Rezerviști; aici, cu sensul de necombatanți pe durată limitată de timp, în refacere.

96 Sărbătoare mobilă, la 40 de zile de la Paști.

97 Grenadă.

98 Examinat și clasat inapt de comisia medicală.

99 Sub tratament.

5. Luca Teodor.

În anul 1913 eu, Luca Teodor am ruculit¹⁰⁰ ca răgut în Bistrița la Regimentul 32 de Honvezi. Și am stat acolo până înaintea Crăciunului și m-au transportat în Oradea Mare, la al 4-lea Regiment de Honvezi și în anul 1914, în iulie, am venit acasă la iaratási-szabalság¹⁰¹ pe 21 de zile. Și nu bine mi-am împlinit vremea, mi-a venit porunca să mă duc la regiment înapoi, că acolo a sosit o veste, că războiul cu rusul este. Și când am plecat de acasă poate ști oricine cum mi-a fost inima, nu pentru mine, că eu și de rămâneam pe acolo - un fecior mort – și alta nimic. Dar pentru părinți și surori suspinam din adâncul inimii, că rămân fără nici o mângâiere. Și când am ajuns din nou la regiment, m-am dus în cazarmă și acolo erau tot oameni necunoscuți și rezerviști bătrâni, și mă întrebau că pe cine caut acolo, doar am vre-un frate, căci compania mea toată era gata și era pusă în sodele¹⁰² în ulița trenului, și când i-am văzut pe toți îmbrăcați în sur, am știut ce mă așteaptă.

Și dacă m-am înștiințat, de loc m-au îmbrăcat și pe mine în haine sure. Și în ziua de 11 august am luat drumul spre Galiția și am mers cu trenul 2 zile, am trecut prin mai multe sate și orașe, Dumnezeu le știe pe toate. Și la Stanislav în Galiția ne-am dat jos din tren și am mers mai multe zile pe jos, pe toate dealurile și pădurile, tot căutând după rus. Și de la Lemberg în stânga ne-am întâlnit cu rusul și s-a început focul, era gata batalionul de luptă, maiorul încăleacă pe cal și ne trecu în fața dușmanului. Așteptam ordinul de pornire, în depărtare se auzea bubuitul tunurilor, atunci trecu pe dinaintea noastră o baterie de artilerie care mergea în galop ca să ocupe o înălțime și de acolo, prin focurile ei, să susțină înaintarea noastră. Duduitul mă cutremura, parcă călcau pe mine, nu pe pământ, mi se păienjenise lumina ochilor și caii și oamenii mi se păreau din altă lume.

Asta s-a petrecut la început, pe urmă îmi treceau gloanțele pe la urechi, mă uitam cum pică feciorii, treceam peste trupurile lor, nu mai auzeam nici vaietele răniților, nici pocnetele pușilor, mergeam cu toții înaintea ca oile în gura lupului.

Și trei zile nu am văzut nimic, nici nu am auzit nimic, decât fum și foame destulă și pocnete de puști și trăsnete de tunuri. Și la trei zile ne-au scos din foc la rezerve și am stat 8 zile și iar am căpătat poruncă să intrăm în foc și în a doua zi am avut un sturm (atac) mare, așa că am ajuns a ne lupta cu baioneta, și am picat rănit la mâna dreaptă și la umărul stâng, tăiat de baioneta rusească și în 18 octombrie am ajuns în spital în Šemisl (Przemsil) și am stat trei zile și m-au trimis în Pesta, în honvéd helyőrségi kórház¹⁰³ și aici am stat până m-am vindecat și apoi, în 22 decembrie am venit la Cadăr, unde de nou am fost ales la marș-companie și am plecat iar a doua oară pe câmpul de luptă la Carpați și am stat acolo pe a cincea înălțime și ni s-au întâmplat multe lupte cu rușii, și am făcut mulți prizonieri și ne-am purtat cu ei ca cu (sic!) niște frați, mai pe seamă când ne cădeau în mână de acei din Basarabia.

Și când se întâmpla ca vre-unul fără de milă vrea să-și răzbune asupra lor, săream și nu-l lăsam, zicându-i, lasă-l frate, o fi având și el părinți, frați, ori copii care-l așteaptă ca și pe noi în țara lui și atunci și celor răi le zbură gândul la ei în sat.

Dar și rusul nu-i inimă rea, că nu numai o dată ni s-a întâmplat că am mers în patrulă și ne-am întâlni cu ei și de la rus, precum se știe, nu se găta rachiul nici când și ne întindeau și nouă, zicând, bea frate, că acum bem laolaltă, mâine poate să țintim unul asupra altuia.

Și tot am dus-o, cam cu frig și foame destulă tot pe vârful munților până în 3 mărtișor, când se mesteca ziua cu noaptea, un șrapnel afurisit și noaptea m-a nimerit și am căzut rău rănit la mâna stângă. Mă vedeam tot plin de sânge, iar durerea n-o simțeam așa mare, căci eram înfierbântat. Și am rătăcit toată noaptea prin acei munți de mi-a înghețat mâna cum era plină de sânge și dimineața am ajuns unde sta doctorii și mi-au legat mâna și m-au trimis în spital în Satorabjanjehely, dar până aici mi s-a înnegrit mâna și fiind aici tot doctori tineri și nepricepând bine ce mi-e stricat la mână, au vrut să mi-o taie, dar nu m-am lăsat, zicând că, decât fără mână, mai bine fără viață de tot, că deși nu pot face nimic cu dânsa, tot batăr o am. Și iar m-au trimis și de acolo în alt spital în Bohemia, în orașul Praghalitz, unde fiind doctori mai învățați, mi-au operat mâna, dar durerea aia nu o pot scrie, nici nu o poate crede nimenea, dar cu ajutorul lui Dumnezeu am scăpat și nu mi-au tăiat-o, dar mi-au tăiat vinele de la trei degete și numai două le pot purta, cel mare și cel mic și mă mulțumesc lui Dumnezeu, că încolo îs om întreg și sănătos, dar tot nu poftesc la nimeni să mai vie ca mine.

100 Recrutat.

101 Slobod, aici, cu sensul de în permisie.

102 Ordine de bătaie.

103 Spital militar de recuperare.

Și am stat acolo în Bohemia până m-am vindecat și neauzind nici vorbă românească, m-a ajuns dor de părinți și surori și mi-am cerut urlaub (concediu) și doctorul nevrând să-mi dea, m-a trimis în Bistrița în spital, unde venind părinții și surorile la mine mi-am mai potolit dorul, dar fiind vindecat, nu m-au ținut mult, că m-au trimis la Cadăr și de acolo în Szeghedinla supra-vită, apoi în 20 septembrie am venit acasă în satul meu, la părinți și la surori.

Toader Luca, m.p., din comuna Șoimuș.

6. *Moldovan Pavel.*

Eu, Pavel Moldovan om de 59 de ani, încă am luat parte la război, în anul 1915 am mers în Bistrița, de acolo în Prundu Bârgăului; în Poiana Stampi am stat 3 zile și am plecat în Galiția și acolo am lucrat la șitimgrame (tranșee) 3 săptămâni; de acolo am plecat în Basarabia și Galiția, am lucrat numai noaptea, de frica pizmașului; în ziua de Paști am mers în Sletina și am lucrat între linii, dar numai noaptea și trecea plumbii peste lucrători cum zboară albinele vara pe flori și în ziua de Ispas am rătălit (ne-am retras) iar în Galiția.

7. *Moldovan Grigore.*

Eu, Moldovan Grigore am fost la spitalul cel de cai din anul 1914 în 5/XII până în anul 1915, în 22/XII, am fost în Ungaria în Muncaci și în Galiția (în Scoli și în Boleho, în Kalosa, în Stansilau și în Halăci și Polhați) și de umblat am umblat bine, numai nu am câpătat 3 coroane pe zi, cum au câpătat alții.

Cerând date mai amănunțite despre cei ce au fost în război, nu mi s-au mai putut da despre toți și așa am hotărât ca să scriu numai numele acelor ce au fost în război, precum și al celor ce au murit în război și al celor ce au murit în urma boalelor câștigate în război.

Cronica parohiei, f. 53-59.

Nota:

„La inițiativa doamnei Lucreția Janul, țărancele române din Șoimuș au colectat suma de 120 coroane, cu care s-a pregătit pentru Sfânta Biserică din Șoimuș un frumos tetrapod în onoarea și veșnica pomenire a soldaților ce au fost mobilizați pentru războiul mondial.

D-na Janul a deschis colecta oferind însăși 10 coroane și două învâltori, una la masa părăstășierului cealaltă, la masa pe care e așezat tetrapodul, ambele lucrate foarte frumos de mâna sa proprie și cu motive românești.

Tetrapodul a fost lucrat de preotul Ioan Baciuc (vezi „Unirea”, nr. 4 din 1916). Lista ofertelor se poate vedea în protocolul-colectă pentru Pomul de Crăciun și daruri pentru săraci, ce se păstrează în Arhiva parohială.

Cronica parohiei...f. 49.

„Un frumos tetrapod ca monument pentru ostașii dintr-un sat românesc.

La inițiativa doamnei Lucreția Janul, țărancele române din Șoimuș au colectat suma de 120 coroane, cu care s-a pregătit pentru Sfânta Biserică un frumos tetrapod, în onoarea și veșnica pomenire a soldaților, ce au fost mobilizați – din satul lor – pentru războiul mondial.

D-na Janul a deschis colecta, oferind însăși 10 coroane și două învâltori, una la masa părăstășierului, cealaltă la masa pe care a așezat tetrapodul, ambele lucrate foarte frumos de mâna sa proprie și cu motive românești.

Tetrapodul a fost lucrat în atelierul părintelui Ioan Baciuc și e de o frumusețe uimitoare. Are forma unei uriașe coroane, prevăzută cu roțile și cu patru icoane frumoase, ce se întorc după trebuință, cu icoana care voiești să stea în frunte; deasupra e răstignirea Domnului cu Sfântul Ioan și Preacurata Maria, iar la postamentul răstignirii e așezat un Album cu portretele soldaților din Posmuș mobilizați, unde și prin ce țări și orașe au trecut, la ce lupte au luat parte și ce fapte de vitejie au săvârșit.

Albumul va fi complet numai după terminarea războiului, când se va trimite o copie și la redacția „Românul”, pentru Cartea de Aur românească.

Cor.

Din parte-ne, dorim ca fapta locuitorilor din Șoimuș, care e eternizarea numelui eroilor români, să afle și în alte comune mulți imitatori”¹⁰⁴.

104 „Unirea”, Blaj, XXVI, nr. 4, joi, 13 ianuarie 1916, p. 4. Decupaj din ziar, pe pagina interioară de titlu a *Condiciei parohiei*.

Historical restitutions.
The chronicle of the greek-catholic parish of Șoimuș written by Ioan Baci
(Abstract)

In order to present the primary source of information for those who took interest in the theme and its content, the author publishes the manuscript written by Ioan Baci, „The chronicle of the greek-catholic parish of Șoimuș”.

The conclusion shows that the notes written by the priest from ancient times/ab urbe condita, until the day of the departure from the town where he was born and where he had the parish, present the talent of chronicler of Ioan Baci.

In addition the motivation for publishing this manuscript is so that the model of presentation of the actions of the past to determine a concentrated action of identification for as many places in the county of Bistrița-Năsăud that should be reevaluated by publishing.